

biuletyn informacyjny

82
2005

TEOLOGIA W POLSCE

ISSN 1732-4572

W NUMERZE:

Artykuły:

NAPIÓRKOWSKI - O FTEŚW 3
ŚWIĄTEK - O obchodach na KUL 40.
rocznicy Vaticanum II 19
NADBRZEŻNY - rozmawia z B. Forte
i J. Galot 27
Czterech dogmatyków nt. Vaticanum
II 28

Recenzje:

JANOWSKI - O „Leksykonie pojęć
teologicznych i kościelnych” 29

Sprawozdania:

Rada Naukowa KEP 33
Komitet Nauk Teologicznych PAN 33
Komisja ds. dialogu między KEP
i PRE 34

Nowości wydawnicze:

DOGMATYKA t.1 39; RAHNER 46;
Kościół i dialog 48; Diakon 48;
Soter 49; SZUMIŁ 50; SANTORSKI
51; DANIELEWICZ 51; ЧЕЛОВЕК В
МИРЕ 52; Matka Boża w ludzie
Bożym 53; GRYGORCEWICZ 53;
Rada Naukowa KEP 54; PIUS II 55;
MADEJ 56; SAKOWICZ 57; SM 57;

Poczta 26, 28, 45, 49, 52, 58

Spotkania:

40 lat Soboru na KUL 18
75. rocznica śmierci A. Hlonda 35
IF o Eucharystii 36
Towarzystwo Hugenockie 37
Jan Paweł II - mistrz modlitwy 38

O planie podręcznika dogmatyki 41
O książce FTEŚW 59

POLSKA AKADEMIA NAUK
KOMITET NAUK TEOLOGICZNYCH
Instytut Teologii Fundamentalnej KUL
Al. Racławickie 14, 20-950 Lublin
tel./fax 081 5330433

Czcigodny Księżu Profesorze

W związku z możliwością wydawania od przyszłego roku w serii wydawniczej PAN „Studiów Nauk Teologicznych PAN” zwracam się z serdeczną prośbą o nadsyłanie na mój adres, do 25 listopada 2005 r. artykułów do tego czasopisma.

Równocześnie planuje się, aby następny numer tych studiów (na rok 2007) był poświęcony metodologii nauk teologicznych, gdyż to zagadnienie jest centralne dla każdej dyscypliny naukowej. Zwracam się z prośbą o przygotowanie artykułu na temat metodologii dyscypliny uprawianej przez Ks. Profesora.

Z wyrazami szacunku

PRZEWODNICZĄCY
Komitetu Nauk Teologicznych PAN

M. Rusecki
Ks. prof. dr hab. Marian Rusecki

Lublin, 2005-11-03

*Świętynie, Mariamnie!
Obyśmy tylko nie skończyli
jakkąś „Bogostoutę”
(zmarło zaniem się narodziło),
debesz*

CZTERDZIESTOLECIE SOBORU WATYKAŃSKIEGO II

6-8 grudnia 2005

KUL – Aula im. Stefana Kard. Wyszyńskiego

WTOREK, 6 grudnia

UROCZYSTA AKADEMIA

15.00 *Veni Creator Spiritus...*

- Słowo powitania – Ks. dr hab. Jerzy Pałucki, Dziekan WT KUL
- Prezentacja zamysłu świętowania 40. rocznicy zakończenia Vaticanum II – Ks. dr hab. Andrzej Czaja, prof. KUL

15.30

- *Jan Paweł II jako realizator odnowy biblijnej według „Dei verbum”* – Ks. prof. dr hab. Henryk Witczyk
- *Idee przewodnie Soboru Watykańskiego II* – Ks. prof. dr hab. Marian Rusecki
- *Wkład KUL w dzieło Soboru* – Ks. prof. dr hab. Jerzy Misiurek

17.00 przerwa

17.30 Dyskusja – Ks. dr hab. Jerzy Pałucki, Dziekan WT KUL

19.00 Liturgia dziękczynna za dzieło Soboru i o jego dalszą realizację
– przewodniczy Abp Józef Życiński, Wielki Kanclerz KUL

ŚRODA, 7 grudnia

WOLNOŚĆ RELIGIJNA A DZIAŁALNOŚĆ MISYJNA KOŚCIOŁA

9.30 Czterdzieści lat po wymazaniu ekskomunik – refleksja i modlitwa o uzdrowienie pamięci Kościołów (Z udziałem Abp. Józefa Życińskiego i Abp. Abla)

10.30 *Idee przewodnie dialogu z judaizmem* – Prof. dr hab. Ryszard Rubinkiewicz SDB

11.00 *Islam na drogach współczesnego Kościoła* – Dr Adam Wąs SVD

11.30 przerwa

12.00 Dyskusja – przewodniczy Dr hab. Andrzej Derdziuk OFMConv, Prodziekan WT KUL

POSŁUGA I ŻYCIE DUCHOWIEŃSTWA DZIŚ

15.00 *Duchowny Kościół rzymskokatolickiego w Polsce w optyce Vaticanum II* – Bp prof. dr hab. Stanisław Budzik

15.30 *Opinie o stanie współpracy duchownych ze świeckimi i osobami konsekrowanymi*
Dr hab. Teresa Paszkowska, Dr Krzysztof Mielcarek, Dr Marek Fiałkowski OFMConv

16.30 przerwa

17.00 Dyskusja – przewodniczy: Ks. dr hab. Marek Chmielewski, Prodziekan WT KUL

CZWARTEK, 8 grudnia

KOŚCIÓŁ W ŚWIECIE WSPÓŁCZESNYM

9.30 *Kościół w świecie postkomunistycznym* - Ks. prof. dr hab. Janusz Mariański

10.00 *Kościół w jednoczącej się Europie* – Ks. prof. dr hab. Stanisław Rabiej, absolwent KUL

10.30 *Kościół w światowej wiosce* – Dr hab. Karol Klauza, prof. KUL

11.00 przerwa

11.30 Dyskusja – przewodniczy: Ks. dr hab. Sławomir Nowosad, prof. KUL

W TROSCE O DUCHA SOBORU

15.00 Dyskusja panelowa: *Jak rozumieć, odnajdywać i realizować ducha Soboru?*
prowadzi: Ks. dr hab. Krzysztof Góźdź, prof. KUL

Dr hab. Leonard Górka SVD, prof. KUL, Ks. prof. dr hab. Franciszek Greniuk,
Prof. dr hab. Wacław Hryniewicz OMI, Prof. dr hab. Andrzej Szostek MIC

17.00 Słowo na zakończenie – Ks. Dr hab. Jerzy Pałucki, Dziekan WT KUL

Anna Świątek FMA

Alma Mater świętuje Czterdziestolecie Soboru Watykańskiego II Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, 6-8 grudnia 2005

„O Stworzycielu, Duchu, przyjdź!” – zabrzmiało uroczystym śpiewem wezwanie Tego, któremu powierzony był Sobór Watykański II i jego owoce. Nie mogło więc inaczej rozpocząć się świętowanie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego dla uczczenia 40 rocznicy zakończenia Soboru. Dziekan Wydziału Teologii, ks. dr hab. Jerzy Pałucki, otwierając tę swoistą akademię, przywołał słowa Jana Pawła II wyrażające przekonanie, że jeszcze długo wiele pokoleń cieszyć się będzie dziedzictwem Soboru, który jest łaską i busolą na III tysiąclecie. Ks. dr hab. Andrzej Czaja, odpowiedzialny za organizację sympozjum, zauważył, że wpisuje się ono w cały ciąg inicjatyw Uniwersytetu mających na celu lepsze zrozumienie Soboru. Jedną z nich są Tygodnie Eklezjologiczne, z których pierwszy odbył się już w listopadzie 1965 r. i pochylał się nad Konstytucją Dogmatyczną o Kościele, a trzydziesty siódmy w 2001 r. przebiegał pod hasłem „Sobór bliski, Sobór daleki”, zaś w listopadzie 2004 r. miała miejsce sesja naukowa w 40-rocznicę promulgacji pierwszych soborowych dokumentów. Celem obecnego sympozjum jest spojrzenie na „dzis” Kościoła w optyce Soboru, zwłaszcza czterech ostatnich dokumentów zatwierdzonych 7 grudnia 1965 r.: Deklaracji o wolności religijnej *Dignitatis humanae*, Dekretu o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus*, Dekretu o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis* i Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*. Trzy z pięciu zaplanowanych sesji związane są bezpośrednio z tymi dokumentami, całość zaś sympozjum ma pomóc w lepszym odnajdywaniu, zrozumieniu i realizowaniu ducha Soboru Watykańskiego II. Ostatnim punktem wprowadzenia był akcent muzyczny: trzy chorałowe wariacje nt. *Veni Creator* w wykonaniu studenta muzykologii Bogdana Stępnia.

I SESJA

6 grudnia 2005 r. ok. godz. 15.30 rozpoczęła się pierwsza sesja, która miała charakter retrospekcji przywołując idee przewodnie Soboru i wkład KUL. Najpierw jednak przywołana została postać uczestnika Soboru w referacie ks. prof. dra hab. Henryka Witczyka *Jan Paweł II jako realizator odnowy biblijnej według „Dei verbum”*. Książd

Profesor określił Sobór i osobę Jana Pawła II jako dwa największe wydarzenia XX wieku, wydarzenia, o których mówi z drżeniem. Pierwsza część wypowiedzi dotyczyła nowości soborowej nauki zawartej w *Dei verbum*. Ta pozytywna zmiana w patrzeniu na Pismo Święte obejmuje trzy płaszczyzny:

- rozumienie samego Pisma Świętego jako żywego słowa, jako spisanego dialogu Boga z człowiekiem a nie jako zbioru prawd objawionych, strzeżonych przez Kościół i wydobywanych do debat i polemik,

- rozumienie Kościoła jako środowiska, w którym spisane Słowo Boże staje się żywe i jest źródłem mądrości, światła, nadziei; w takie słowo Kościół ma się wsłuchiwać i głosić,

- rozumienie interpretacji Pisma Świętego według 3 zasad: zasady jedności Pisma Świętego, zasady interpretacji Pisma Świętego w Kościele i zasady interpretacji Pisma Świętego w duchu, w którym zostało ono napisane.

Druga część wypowiedzi ukazała, w jaki sposób Jan Paweł II przełożył na praktykę teorię Soboru. Przede wszystkim potrafił słuchać Słowa, co znajdowało wyraz w konkretnych wydarzeniach Jego życia (na konklawe Chrystus powiedział do Niego: „Paś owce moje”). Pismo Święte rozumiał jako Słowo historyczne (historię Jezusa – Jego człowieczeństwo, okoliczności życia – odczytywał jako symbol naszej historii a naszą historię jako kontynuację tamtej), natchnione (czuł w Piśmie Świętym dynamizm Ducha Świętego, który jest autorem i sprawia jedność tej Świętej Księgi), uwielbione (przez pryzmat uwielbionego Chrystusa patrzył na historycznego człowieka). Kwestię interpretacji Biblii w Kościele Jan Paweł II realizował według zasady aktualizacji (wydobywał z Biblii pewne modele antropologiczne, które ze stanowczością przedkładał współczesnemu człowiekowi), zasady chrystologicznej (Chrystus był zawsze na I miejscu), zasady eklezjologicznej (Słowo Pisma skierowane jest głównie do Kościoła) oraz zasady jedności Starego i Nowego Testamentu (podstawa dialogu między judaizmem a chrześcijaństwem pozwalająca Mu odważnie mówić o *Świętych Pismach narodu żydowskiego*). Geniusz Jana Pawła II wyraził się w stosowaniu elementów analizy literackiej, które dopiero po

15 latach zostały oficjalnie uznane przez Komisję Biblijną. Jego zmysł wiary, zmysł filozoficzny i poetycki wycisnęły takie piętno na odnowie biblijnej, że wkład papieża może być bez wątpienia uznany jako wielki.

Ks. prof. dr hab. Marian Rusecki wystąpił z referatem pt. *Idee przewodnie Soboru Watykańskiego II*. Przedstawił je w kluczu historii zbawienia wyodrębniając myśl antropologiczną (człowiek stworzony, powołany, odkupiony, zmierzający do określonego celu; istniejący jako osoba na wzór Boga a więc obdarzony niepowtarzalną godnością), chrystologiczny wymiar rzeczywistości (w Chrystusie znajduje wypełnienie historia świata i człowieka), agapetyczny wymiar chrześcijaństwa (człowiek stworzony z miłości i do miłości przez Boga, który sam jest Miłością objawioną w Chrystusie), sperancyjny wymiar chrześcijaństwa (chrześcijaństwo jest religią przyszłości, zmierza ku pełni, dlatego wnosi nadzieję na spełnienie się człowieka; obietnice Boże nie są fikcją, ale zagwarantowane są w zmartwychwstaniu Chrystusa a chrześcijanin ma przekraczać progi ludzkich nadziei), martyriologiczny wymiar chrześcijaństwa (chrześcijańskie życie jest nieodłączne od dawania świadectwa a jest ono autentyczne, gdy świadek pozostaje w łączności z Chrystusem).

Trzeci wykład nt. *Wkład KUL w dzieło Soboru* zaprezentował ks. prof. dr hab. Jerzy Misiurek. Przypomniał wydarzenia z historii, kiedy to w lipcu 1959 r. na ręce ks. Mariana Rechowicza, rektora KUL, wpłynęła prośba kard. Tardiniego o zasięgnięcie opinii uczonych i sformułowanie wniosków na Sobór. Rektor zwołał odpowiednie komisje pracujące nad przygotowaniem studiów i wot tak, że 12 kwietnia 1960 r. mógł wysłać do Rzymu odpowiedź na prośbę kardynała. W 10-cio stronicowym piśmie jedna strona (sic!) zawierała sprawę dotyczące teologii, m. in. kwestie związania z Kościołem, prośba o podkreślenie w doktrynie o sakramentach związku z Chrystusem, przypomnienie, że przykazanie miłości dotyczy wszystkich ludzi i wszystkich narodów, prośba o potępienie fałszywych nacjonalizmów oraz dwa wota mariologiczne. Na pozostałych stronach mieściły się sprawy dotyczące prawa kanonicznego (proponycje modyfikacji pewnych kanonów) oraz kwestie nauczania i zarządzania (tj. zdobywania wiedzy przez alumnów seminariów). Jednak nie tylko na tym polegał wkład uniwersytetu w dzieło soborowe. Już w dniu rozpoczęcia Soboru, 11 października 1962, celebrowano mszę świętą w kościele akademickim w intencji Soboru a po południu odbyła się uroczysta akademii. Młodzież akademicka uczestniczyła licznie w modlitwach

i czuwaniach. W lipcu 1963 r. przygotowano akademię ku czci śp. papieża Jana XXIII a w sierpniu zorganizowano wykłady otwarte, po których młodzież akademicka i uczestnicy wykładów wystosowali prośbę o beatyfikację dobrego papieża Jana XXIII. W środowisku uniwersyteckim zawsze istniała świadomość ważności Soboru. Teologię zaczęto wyklądać w duchu dokumentów soborowych a soborowa teologia był prezentowana na wielu sympozjach, w publikacjach i pracach naukowych (do 2002 r. 1 habilitacja, 49 doktoratów, 73 prace licencjackie, 280 prac magisterskich).

Po przerwie do stołu prezydialnego zasiadł ks. dr hab. Jerzy Pałucki – prowadzący dyskusję oraz wcześniejsi prelegenci. Wywołano postacie profesorów KUL, którzy twórczo odpowiedzieli na ducha Soboru: ks. Franciszka Blachnickiego, inicjatora Ruchu Światło-Życie będącego urzeczywistnieniem soborowych idei oraz ks. Wojciecha Danielskiego, prawdziwego liturga, człowieka przejętego duchem liturgii takiej, jaką określa Vaticanum II. Nasunęło to wniosek, że życie liturgią jest wprowadzaniem ducha Soboru. Ks. prof. M. Rusecki odpowiadając na pytanie dotyczące wolności, o której wiele mówił Sobór, a która często bywa rozumiana jako samowola wyjaśnił, że – w odróżnieniu od laickiej antropologii, która też mówi o wolności – antropologia chrześcijańska, zbudowana na systemie arystotelesowsko-tomistycznym, wolność odnosi do prawdy; ta zaś zobowiązuje do wyborów i dlatego jawi się jako trudna. Dużym zainteresowaniem cieszyła się tematyka biblijna. Na pytanie o powody drastycznej oceny papieskiej interpretacji Biblii przez np. holenderskich teologów ks. prof. Witczyk wyróżnił dwie hermeneutyki: racjonalistyczno-historyczną odczytującą prawdę tylko w tym, co było faktem historycznym, oraz hermeneutykę Gadamera i Ricoeura, która uprawnia do odczytywania faktu historycznego jako symbolu, który objawia rzeczywistość ponadczasową. Dzięki swemu zmysłowi filozoficznemu Jan Paweł II stosował właśnie tę hermeneutykę, co nie przez wszystkich było zrozumiane i akceptowane. Ciekawe również było pytanie o różnice we wnioskach badawczych przy posługiwaniu się tą samą metodą. Według profesora różnica między interpretacją żydowska a chrześcijańską wynika z faktu odmiennego przedmiotu interpretacji. Wspólny mamy tylko Stary Testament a Talmud i Nowy Testament to dwa rozwinięcia Przymierza Synajskiego. Po wymianie zdań i dopowiedzeń do tego wątku poruszono również problem fałszywej formy interpretacji dokumentów Soboru. Wynika ona

z niedoceny tradycji jako ucieleśnienia objawienia, które nie zawsze zostało przelane na papier, podczas gdy soborowa konstytucja *Dei verbum* dowartościowała życie Kościoła jako kryterium interpretacji Pisma Świętego. Na koniec dyskusji prowadzonej między profesorami ostatnie pytanie padło od studenta a dotyczyło niepokoju z powodu subiektywizmu w indywidualnej interpretacji Pisma Świętego. Profesor podjął ten problem stwierdzając, że musi być miejsce w Kościele na osobisty dialog chrześcijanina ze Słowem Bożym, ale ten dialog potrzebuje wspólnoty, która zabezpiecza przed subiektywizmem.

Zwieńczeniem pierwszego dnia świętowania była uroczysta eucharystia w kościele akademickim pod przewodnictwem abpa Józefa Życińskiego, Wielkiego Kanclerza KUL. Wraz ze scholą gregoriańską KUL wspólnota eucharystyczna dziękowała Bogu za dzieło Soboru i prosiła o światło dla dalszej jego realizacji.

II SESJA

7 grudnia to dokładnie 40 rocznica od pamiętnego wydarzenia wymazania ekskomunik z 1054 roku. Dlatego II sesja symposium rozpoczęła się od swobodnego nabożeństwa a uniwersytecka aula stała się miejscem refleksji i modlitwy o uzdrowienie pamięci Kościołów. Po śpiewie *Veni Creator Spiritus* w wykonaniu scholi gregoriańskiej ks. prof. dr hab. Wacław Hryniewicz przywołał dwa wydarzenia z historii: pierwsze, będące symbolem podziału – rzucenie ekskomunik przedstawicieli Kościoła Wschodu i Zachodu (ekskomunikacje obejmowały tylko owych przedstawicieli, z biegiem czasu jednak położyły się cieniem na całe Kościoły), drugie, będące symbolem pojednania – wspólna decyzja papieża Pawła VI i Patriarchy Ekumenicznego Athenagoras I o wymazaniu z pamięci i miejsca w Kościele sentencji ekskomunik z 1054 roku. Po wysłuchaniu nagrania *Trishagionu* (greckiego śpiewu *Święty*) nastąpił moment liturgii Słowa (1 J 4, 8-16, Mt 5, 21-26) a następnie wysłuchano śpiewu *Credo Nicejsko-Konstantynopolińskiego* w języku greckim. Kulminacyjnym punktem było odczytanie *Deklaracji z 7 grudnia 1965 roku*: słowa patriarchy Athenagoras odczytał prawosławny ks. prof. Andrzej Łoś a tekst Pawła VI – ks. dr hab. Leonard Górka. Dalszą część nabożeństwa stanowiła modlitwa wiernych z liturgii Wielkiego Piątku, wspólny śpiew *Ojcze nasz* i słowo arcybiskupów Kościoła katolickiego i prawosławnego. Abp Józef Życiński wspominał gesty minione i planowane w przyszłości, będące znakiem pojednania i współpracy obu Kościołów a ostateczne źródło

jedności widział w pokładaniu nadziei w Duchu Świętym, sprawcy jedności. Prawosławny Arcybiskup Lubelski i Chełmski, Abel przypomniał, że Paweł VI i Athenagoras zdawali sobie sprawę, że gest przebaczenia nie wystarczy, by położyć kres ranom starym i nowym, ale mieli nadzieję, że będzie to możliwe pod działaniem Ducha Świętego. Wyraził radość z uczestnictwa w tym niezwykłym wydarzeniu razem z abpem Józefem, kiedy mogą razem wołać *Abba, Ojcze* a także podziw dla Jego otwartości na dialog i wkład w rozwiązywanie problemów ekumenicznych. Jako wyraz wdzięczności wręczył abpowi Józefowi książkę prawosławnego teologa Johna Meyendorffa *Święty Grzegorz Palamas i duchowość prawosławna*. Jest to już piąta książka, owoc 10-letniej współpracy z Instytutem Ekumenicznym KUL, świadectwo budowania mostów ponad ciągle istniejącymi przepaściami podziałów. Celebrację zakończyło wspólne błogosławieństwo obydwu biskupów i śpiew wszystkich zebranych *Ciebie Boga wysławiamy*.

Po przerwie przystąpiono do części wykładowej tej sesji, która nosiła tytuł *Wolność religijna a działalność misyjna Kościoła*. Ks. prof. dr hab. Ryszard Rubinkiewicz przedstawił referat *Idee przewodnie dialogu z judaizmem*. Pokazał jak w przebiegu historii kształtowały się relacje między chrześcijaństwem a judaizmem. Niestety, już w początkach Kościoła pojawiła się tendencja do spychania Żydów na margines, przeciw czemu oponował św. Paweł. Badania jednak pokazały, że pisma Nowego Testamentu nie mają tekstów antysemitycznych. Podobnie u Ojców Kościoła słowo Żyd nie miało negatywnego znaczenia. Relacje zaczęły się chwiać, gdy w VI wieku synody kościelne zaczęły nakłaniać Żydów do nawrócenia; wielu z nich wybrało wówczas męczeństwo. Były jednak i przykłady współpracy. Sobór Watykański II w krótkiej, ale brzemienniej w treść deklaracji *Nostra aetate* zmienił radykalnie stosunek do Żydów a Jan Paweł II skutecznie to realizował. Chrześcijaństwo musi uznać, że judaizm nie przyjmie wiary w Jezusa z Nazaretu, Boga, który stał się człowiekiem, Pana i Zbawiciela świata. Dlatego w dialogu trzeba brać pod uwagę to, co nas łączy: powołanie do świętości i do nawrócenia, cześć dla Pisma Świętego, zamiłowanie do modlitwy publicznej i prywatnej, 10 przykazań oraz wspólny cel: służyć Bogu i dążyć do zbawienia.

Drugi referat *Islam na drogach współczesnego Kościoła* zaprezentował ks. dr Adam Wąs SVD, wykładowca w seminarium SVD w Pieniężnie. *Nostra aetate* w niewielkim punkcie 3 mówi o muzułmanach, z którymi łączy nas wiara w jednego Boga, pokazuje podobieństwa i różnice

a wreszcie wzywa do wzajemnego poznania i współpracy. Mimo, że dokument nie używa określenia *islam* jako religia, jest jednak ważnym krokiem i otwiera drogę, którą poszli kolejni papieże. Paweł VI mówił już o religii muzułmańskiej, w czasie wizyty w Ugandzie pozdrowił wszystkich muzułmanów i wspominał muzułmańskich męczenników. Jan Paweł II odnosił się do bogatego dziedzictwa islamu z wielkim szacunkiem. Jako pierwszy papież poświęcił muzułmanom tyle uwagi i odwiedził ich świątynie. Nazywał ich braćmi i siostrami w wierze i nawoływał do dawania wspólnego świadectwa, by innym ukazywać w ten sposób Boga. Zawsze chciał, by chrześcijanie i muzułmanie byli dwiema wspólnotami w dialogu a nigdy w konflikcie. Benedykt XVI spotkał się w Kolonii z przedstawicielami środowisk muzułmańskich i wskazał na znaczenie dialogu jako na proces, który trwa i który trzeba pielęgnować. Istnieją już instytucje i organizacje, które realizują soborowe wezwanie do dialogu. Jako znaczący dla naszego kraju należy wspomnieć fakt, że 28 września 1985 r. w Pieniężnie miał miejsce pierwszy Dzień Muzułmański. Ta inicjatywa rozszerzyła się z czasem i przyjęła formę obchodzonego co roku 26 stycznia Dnia Islamu (w 2006 r. już po raz szósty). Podstawą dialogu z muzułmanami jest szacunek dla inności a sam dialog jest procesem wzajemnego poznawania się i rozumienia.

Dyskusja prowadzona przez o. dr hab. Andrzeja Derdziuka, prodziekana WT KUL, potoczyła się w dwóch kierunkach: odnośnie do Żydów i odnośnie do muzułmanów. Ks. prof. Rubinkiewicz wyjaśnił, że stosunek Żydów do studiowania Nowego Testamentu jest bardzo zróżnicowany: ortodoksyjni Żydzi nie mogą go czytać, nieortodoksyjni mogą dla celów naukowych a liberalni czytają bez problemu, ale i bez wpływu na nich. Są też Żydzi niewierzący. Ks. dr Wąs wyjaśnił natomiast, że muzułmanie nie mając oficjalnej wykładni Koranu, podejmują jednak próby aktualizacji interpretacji tej Księgi, trudno jednak powiedzieć w jakim kierunku pójść te działania. Nie są też jednoznaczni wobec opinii o ludzkim pochodzeniu Koranu. Rozstrzygnięciem tego problemu muszą zająć się jednak sami, bez ingerencji chrześcijan. W kwestii tradycji dzielącej świat na dom pokoju (*islam*) i całą resztę świata, można powiedzieć, że środowiska fundamentalistyczne podtrzymują tę ideę, pozostałe zaś spychają ją do przeszłości. Ciekawy jest też temat soteriologii. Część muzułmanów uważa, że wszyscy ludzie rodzą się wyznawcami Allacha, dopiero wychowanie doprowadza niektórych do innych religii. Być może ten element

„anonimowego muzułmanina” pozwala im widzieć chrześcijan też zbawionych obok nich. Mówiąc o praktycznej stronie dialogu z muzułmanami trzeba zauważyć, że bywają też i negatywne doświadczenia. Ten dialog jednak nie ma długiej historii i pozostaje mieć nadzieję na twórcze zaangażowanie się również tej drugiej strony. Rodzi się jednak pytanie, jak pogodzić dialog chrześcijańsko-muzułmański z działalnością misyjną Kościoła. Obie religie nastawione są na misję; dialog nie zastępuje misji, ale jest jednym z elementów misji.

III SESJA

Środowe popołudnie przebiegało w perspektywie tematu *Posługa i życie duchowieństwa dziś*. Pierwszym prelegentem był ks. bp prof. dr hab. Stanisław Budzik, biskup pomocniczy diecezji tarnowskiej a przedstawił swoje przemyślenia na temat *Duchowny Kościoła rzymskokatolickiego w optyce Vaticanum II*. Ujął je w trzech aspektach:

1. Posługa i życie duchownego w świetle Vaticanum II. W niektórych kręgach kapłańskich po Soborze słychać było komentarze, że Vaticanum I dowartościował papieża, Vaticanum II biskupów i świeckich, a teraz potrzebny jest sobór, który dowartościuje kapłanów. Za ks. Rogowskim jednak należy stwierdzić, że Sobór Watykański II ukazał wystarczający obraz kapłana w dekrete *Presbyterorum ordinis*.

2. Kondycja polskiego kapłana 40 lat po Soborze. Sytuacja polskiego Kościoła jest w pewnym sensie wyjątkowa: pełne seminaria i kościoły, wiele grup i ruchów religijnych. Są jednak dziedziny, których możemy się uczyć od innych krajów: szkoły katolickie, ofiarność na cele ogólnokościelne, zaangażowanie świeckich, działalność misyjna. Biorąc pod uwagę poszczególnych kapłanów również widać zarówno blaski jak i cienie.

3. Polski duchowny III-go tysiąclecia. Po Soborze powstały kolejne dokumenty dotyczące życia kapłańskiego. Podkreślają one potrzebę stałej formacji. W Polsce istnieje potrzeba takiej właśnie formacji, nieustannej refleksji, nawracania się. Dlatego większość diecezji opracowała już program stałej formacji kapłańskiej.

Dyskusja po wystąpieniu ks. biskupa przyjęła charakter praktycznych pytań zwłaszcza, że był on również rektorem seminarium. Dzielił się więc doświadczeniem ojca i pasterza. Tajemnicę dużej ilości powołań w swojej diecezji (I m-ce w Polsce) widzi w dobrych rodzinach, zakorzenieniu i zintegrowaniu społeczeństwa ziem południowych oraz w pracy kapłanów z młodzieżą. Cieszy się z kontaktu z młodymi pełnymi ideałów, ale dzieli też ich problemy (również rodzinne) i zauważa

coraz większą potrzebę osobistego kierownictwa. Formację ciągłą kapłanów rozumie jako kontynuację formacji seminaryjnej, ale z mocnym akcentem na osobistą odpowiedzialność za życie duchowe. Dlatego duchowny przyszłości to świadek, którego rolą jako pasterza jest duch ofiarnej służby. W dalszej dyskusji pojawiały się wątki dotyczące roli matki, kobiety w życiu kapłana ale także zachwianej jego tożsamości związanej z kryzysem ojcostwa. Licznie do wymiany zdań włączyli się studenci dotykając tematów zranień, formacji, współpracy młodych księży z proboszczami, stosunku kapłanów do własnych lat formacji seminaryjnej, przygotowania do prowadzenia różnych grup parafialnych itp. Z wypowiedzi przebijała wielka troska i poczucie współodpowiedzialności za kapłanów, których młodzi chcieliby widzieć naprawdę dobrymi pasterzami.

Ostatnie wystąpienie drugiego dnia sympozjum miało charakter trójgłosu na temat *Opinie o stanie współpracy duchownych ze świeckimi i osobami konsekrowanymi*. S. dr hab. Teresa Paszkowska przedstawiła swój głos w czterech aspektach:

1. Od strony oficjalnych wskazań – soborowe rozumienie Kościoła jako komunii wzywa, by krzewienie duchowości komunii uczynić zasadą formacyjną na wielu płaszczyznach.

2. Od strony konkretnych oczekiwań w praktyce – osoby konsekrowane oczekują, że duchowni, zwł. biskupi będą dbać o prymat duchowości, o formację nt. życia konsekrowanego w seminariach, by w przyszłości kapłani mogli być dobrymi spowiednikami osób zakonnych, zwłaszcza siostr; duchowni oczekują od instytutów życia konsekrowanego formacji do ducha eklezjalnego

3. Od strony wzajemnych rozczarowań i pretensji – spadek powołań siostr wydaje się być spowodowany faktem, że Kościół hierarchiczny jest bardziej skierowany na ruchy i nie liczy na pomoc zakonów, nie docenia ich jako potencjalnych szafarzy eucharystii; nie docenia się kompetencji osób konsekrowanych mimo coraz lepszego ich wykształcenia (w Watykanie s. Enrica Rosanna FMA otrzymała nominację na podsekretarza Komisji ds. Życia Konsekrowanego jako pierwsza kobieta na tak wysokim stanowisku), tworzy się negatywne opinie o zakonach na podstawie niektórych „nieroztropnych panien”; mimo tylu słów o godności i geniuszu kobiety kler mało ufa kobietom konsekrowanym, być może widząc w tym zagrożenie dla męskiej doskonałości

4. Od strony zadań jakie trzeba by podjąć w celu uzdrowienia relacji – starać się o szacunek dla osób konsekrowanych nie z powodu hojnie świadczonych Kościołowi usług, ale z faktu bycia

kobietą konsekrowaną, starać się by wspólnoty zakonne stawały się ekspertami eklezjalnej komunii, przywrócić otwartość duchową i zewnętrzną na osoby świeckie, które chcą się włączyć w dzieła zakonów

Przy uwzględnieniu różnorodności stanów jest w Kościele – komunii miejsce dla każdego i możliwa staje się współpraca dla dobra współczesnego człowieka.

P. dr Krzysztof Mielcarek w swoim głosie zwrócił uwagę na relacje między duchownymi a świeckimi. Do uwag krytycznych zaliczył następujące zjawiska:

– od rzeczy ważnych i odpowiedzialnych funkcji są duchowni

– duchowieństwo dzieli świat na „nas” i „ten drugi”

– świeccy lepsi i gorsi – podział według płci (eliminowane kobiety jako niekompetentne lub mężczyźni jako rywale)

– grono adoratorów adorujące i formujące duchownych

– problem wynagradzania świeckich pracujących w dziełach Kościoła

Do zjawisk pozytywnych należą:

– gotowy fundament teologiczny w dokumentach Soboru dany zwłaszcza świeckim, by odpowiedzialnie zaangażować się w Kościele („żyć tak, jakby Bóg był”)

– otwartość duchowieństwa, szukanie nowych form współpracy ze świeckimi

– dojrzewanie laikatu – coraz więcej przygotowanych i wykształconych osób coraz lepiej angażuje się w życie Kościoła i to w różnych dziedzinach

– świeccy obecni w świecie mają wpływ na tych, którzy już nie mają kontaktu z Kościołem

Głos o. dra Marka Fiałkowskiego skupił się na ocenie konkretnego pola współpracy duchownych ze świeckimi jakim jest parafia. Trudności pojawiają się z obu stron:

- ze strony duchownych: laicyzacja kleru (angażowanie się w sprawy świeckie ze szkodą dla spraw duchowych), paternalizm i autorytaryzm (kiedyś duchowny był jedynym wykształconym, dziś pozostała mentalność wyższości), uprzedzenia, przyzwyczajenia, stereotypy (z dawnego podziału na Kościół nauczający i słuchający)

- ze strony świeckich: kleryzacja laikatu (zwł. na zachodzie, gdzie z powodu braku kapłanów świeccy przejęli ich role), brak świadomości eklezjalnej świeckich (nie znają swego powołania i nie mają poczucia Kościoła jako wspólnoty), nieznanostwo własnych charyzmatów świeckich, lenistwo świeckich (cała aktywność to wypełnienie koniecznych obowiązków + krytyka)

Jest wiele dobra, ale klucz do współpracy leży w formacji zarówno świeckich jak i duchownych.

W dyskusji podsumowującej powyższe trzy wypowiedzi głos odważnie zabierali studenci. Pytali m. in. o możliwości pracy teologa świeckiego, o miejsce kobiety-teologa w seminarium, o rady parafialne i formy zaangażowania w parafii, o formację kleryków do przyszłej współpracy ze świeckimi a przeszkody we współpracy ze świeckimi widzieli w braku tożsamości duchowieństwa. Zamykając dyskusję ks. dr hab. Marek Chmielewski, prodziekan WT KUL podziękował młodzieży za troskę o Kościół, kapłanów, rodziny.

IV SESJA

Przedpołudnie 8 grudnia poświęcone było *Kościółowi w świecie współczesnym*. Z punktu widzenia socjologii ks. prof. dr hab. Janusz Mariański przedstawił temat *Kościół w świecie postkomunistycznym*. Po latach indoktrynacji i odgórnego laicyzacji Kościół w poszczególnych krajach okazał się jakoś osłabiony, potrzebujący nowej a nawet pierwszej ewangelizacji. W Polsce wydawało się, że Kościół wyszedł zwycięsko, nie zauważył jednak strat w ludziach: osłabionej moralności, tendencji do ulegania mitom konsumpcjonizmu i relatywizmu. W czasie komuny przynależność wyznaniowa była często powodem dyskryminacji a nawet męczeństwa. Po odwilży wiara religijna nie jest już sprawą dziedziczenia czy kulturowego pochodzenia, jest raczej osobistym wyborem i wartością osobową. W latach 1991/2000 zanotowano trudny do wyjaśnienia wzrost wierzeń religijnych, jednak nie zawsze oznacza on wiarę w osobowego Boga. Zmieniło się też nastawienie do Kościoła: gdy na początku lat 90-tych ludzie oczekiwali udziału Kościoła w sprawach społecznych, potem mieli mu to za złe. Znamienna jest również prawidłowość dotycząca stosunku do papieża: im wyższy poziom sekularyzacji, tym niższa ocena papieża. W takiej rzeczywistości Kościół nie może przyjmować strategii oczekiwania na człowieka, ale raczej wychodzenia mu na przeciw.

Ks. prof. dr hab. Stanisław Rabiej, absolwent KUL, wykładowca w Instytucie Ekumenicznym Uniwersytetu Opolskiego mówił na temat *Kościół w jednoczącej się Europie*. Unia Europejska przestrzega praw Kościołów i związków wyznaniowych a w poszczególnych krajach ukształtowały się różne formy relacji państwo-Kościół (model ostrej separacji, model przyjaznego rozdziału, model unijny). Unia szanuje zróżnicowanie kulturowe, religijne i wyznaniowe, jednak paradygmaty, na których obecnie się opiera

w szczegółowej interpretacji różnią się od rozumienia soborowego, np. poszanowanie godności ludzkiej nie znajdując odniesienia do Boga gubi kryterium tej godności a zasada pomocniczości znajduje swe zastosowanie tylko wówczas, gdy zachodzi taka konieczność, podczas, gdy KDK interpretuje ją w sensie koordynowania i stymulowania wzrostu gospodarczego.

Ostatni wykład tej sesji przypadł panu dr hab. Karolowi Klauzie. Przedstawił on zagadnienie *Kościół w światowej wiosce*. Zanim doszło do soborowego spojrzenia na świat, Kościół zmagał się z rzeczywistością nowych środków przekazu na zasadzie opozycji bądź ograniczonego zaufania. Stopniowo jednak następowało oswajanie się środowisk eklezjalnych z mediami tak, że ostatecznie Sobór Watykański II przyznał Kościółowi prawo dostępu do mediów w pracy dla zbawienia dusz i uznał udział świata mediów w tworzeniu kultury ludzkiej. Sobór postulował przeorientowanie formacji teologicznej tak, by nie zaniedbać kontaktu ze współczesnością, dopuścić świeckich do nauczania teologii, w katechizacji dawać wykład w materii komunikowania społecznego a także zwiększyć ilość fakultetów dla formacji ludzi mediów. Ważnym dokonaniem było również wypracowanie przez Sobór zasad moralnych dotyczących środków przekazu. Posoborowe nauczanie Kościoła miało zdecydowanie charakter pozytywny i dało możliwość uczynienia ze środków przekazu przyjaznego narzędzia ewangelizacji. W polskiej rzeczywistości praktyczna reforma soborowa przebiegała powoli a najdłużej przyszło czekać na reformę duszpasterstwa od strony mediów. Stopniowo jednak umożliwiano otwieranie zamkniętych kiedyś tytułów czasopism i powstawanie nowych. Trudniej było z radiostacjami, gdyż Kościółowi brakowało wykwalifikowanych pracowników a dotychczasowi zaangażowani w tę dziedzinę świeccy nie posiadali formacji religijnej. Jeszcze trudniej przedstawiała się oferta telewizyjna, co związane było przede wszystkim z trudnościami ekonomicznymi. Najbardziej kompetentną okazała się oferta w sieci internetowej. Na dialog Kościoła z mediami bardzo korzystnie wpłynęło powstanie KAI, nie doszło jednak do powołania w Polsce urzędu do kompleksowego rozwiązywania problemów na linii Kościół – media. Wiele spraw czeka jeszcze na rozwiązanie w polskiej rzeczywistości środków społecznego komunikowania.

Dyskusję do tej części symposium poprowadził ks. dr hab. Sławomir Nowosad. Na pytania dotyczące kryzysowej sytuacji wiary ks. prof. Mariański odpowiedział pokazując spadające

wskaźniki wiary w Boga osobowego. Tylko uznanie Boga jako osoby pomaga przyjąć treści wiary a utrata chrześcijańskiego obrazu Boga otwiera drogę do łatwego odchodzenia od wymagań wiary. Na miejsce Boga wchodzi wtedy bezosobowe koncepcje religijne, które nie stawiają wysokich wymagań, np. ezoteryka. To zjawisko pustoszenia kościołów a ożywienia religijności (bliżej nieokreślonej) socjologia nazywa procesem desekularyzacji. Są oczywiście również pozytywne znaki prawdziwej religijności a szansą dla pogłębiania chrześcijaństwa jest duszpasterstwo małych grup. Kościół powinien angażować się w życie społeczne, ale nie polityczne. W Polsce zauważa się ostatnio jakby wycofanie się z tego zaangażowania (np. w oficjalnych listach nie pojawia się już określenie *katolicka Polska* i jest świadomość, że mówi się do części społeczeństwa). Teza, że komunizm w Polsce wzmocnił Kościół jest nie do obronienia; to raczej powiązanie katolicyzmu z narodem sprawia, że mimo wszystko Kościół jest jeszcze dość silny, choć jednocześnie sam potrzebuje ewangelizacji. Ks. prof. Rabiej opisując rolę Kościoła w bezbożnej antropologii widzi potrzebę mówienia, że to człowiek jest drogą Europy a także wprowadzania na wydziały teologii kursorycznych wykładów z antropologii teologicznej, jak to jest już w praktyce niektórych krajów sąsiednich. Pan prof. Klauza ustosunkował się do pytań z dziedziny mediów. Mówił o potrzebie ludzi, którzy potrafią przewartościować mentalność sensacyjności funkcjonującą w świeckich mediach, o potrzebie profesjonalizmu twórców mediów katolickich i uczciwości ich pracy, o potrzebie większej aktywności katolickich odbiorców mediów, którzy powinni reagować na zafałszowania i manipulacje. Odnosząc się do pytań o „Radio Maryja” uznał je za pewien fenomen (radio dialogalne), który odpowiedział na zapotrzebowanie czasów. Nie jest ono dziełem jednego człowieka, ale całego sztabu przygotowanych ludzi. I choć rzeczywiście są pewne obszary, które niepokoją, trzeba zauważyć dobro tej rozgłośni: rozmadla Polaków, daje podmiotowość świeckim, którzy tam pracują, dokonuje pewnej integracji Polaków rozsianych po całym świecie.

W podsumowaniu dyskusji padły słowa zachęty do zaufania Duchowi Bożemu, choćby wydawało się, że wokół szaleje burza a także wezwanie do postawienia kontemplacji przed aktywizmem.

V SESJA

Ostatnia sesja zatytułowana *W trosce o ducha Soboru* miała kształt dyskusji panelowej. Prowadzący dyskusję, ks. dr hab. Krzysztof Gózdź

zadał pytanie *Jak rozumieć, odnajdywać i realizować ducha Soboru?* Z odpowiedzią zmierzyło się czterech profesorów.

Ks. dr hab. Leonard Górka nazwał Sobór Watykański II *seminarium Ducha Świętego*, a o ducha Soboru zapytał jego świadków:

– Jan XXIII – chciał otworzyć okna Kościoła, aby dzięki Soborowi wzrastał on w duchowym bogactwie, zreformował struktury i odnowił całe życie chrześcijańskie; chciał, aby depozyt wiary podawać w zgodzie z nauką i otwartością na ducha czasu.

– Paweł VI – wiedział, że aby zrozumieć świat, trzeba zobaczyć Chrystusa, nasz związek z Nim i poddać się Jego światłu a także zwrócić uwagę na wymiar wspólnoty; tak więc wprowadzić ducha Soboru to wprowadzić solidarność i braterstwo zamiast nienawiści.

– Jan Paweł II – ducha Soboru można poznać wglębiając się w dostępną wielotomową dokumentację, która kryje to, czego nie widać po ostatecznych dokumentach.

– Karl Rahner, doradca soborowy kard. Königa – wspomina najpierw o antyduchu Soboru wyrażającym się w dystansie, tekstach szkolnej teologii, utartych formułach i braku spojrzenia na człowieka i zmieniające się czasy; zaprzeczeniem tego jest już pierwsze zdanie KDK mówiące o kondycji współczesnych ludzi; widzi potrzebę ciągłej pracy teologów nad tekstami soborowymi, w których stare teksty egzystują obok nowych często w sposób niepowiązany a nawet opozycyjny.

Ks. prof. dr hab. Franciszek Greniuk przywołał pierwsze lata posoborowe i własne doświadczenie wdrażania ducha soborowej liturgii. Widziało się różne postawy duchownych wobec reformy a Komisja Liturgiczna przybliżała nowe wymagania zgodne z duchem Soboru na wiele sposobów: formacja duchowieństwa na spotkaniach, wizytacje liturgiczne w parafiach, porady dotyczące wystroju kościołów, wykłady w seminariach, na uniwersytecie i dla duchowieństwa, przygotowywanie odpowiedniego prawodawstwa liturgicznego. Sam profesor, jako moralista, przeorganizował swoje wykłady pod kątem biblijnym.

Ks. prof. dr hab. Waław Hryniewicz przedstawił następujące przejawy ducha Soboru:

– rdzeniem Soboru jest Ewangelia Chrystusa, On sam jako Światłość narodów a Kościół nie ma nic lepszego do zaofiarowania światu, jak właśnie samego Chrystusa,

– katolicyzm solidarny, dialogujący ze światem, kulturą i pozbawionym nadziei człowiekiem,

– dialog ze świeckimi projektami historiozbowczymi – chrześcijaństwo ma być

otwarte nie tylko na Boga, ale i na człowieka: niewierzącego, wątpliwego, zagubionego,

– nie obwinianie Soboru o kryzys w Kościele, ale zauważenie, że to właśnie Sobór odsłonił kryzys Kościoła oparty na postawach utrzymywanych tylko siłą tradycji,

– potrzeba doktrynalnych sprostowań – należy zweryfikować błędne postawy ludzi oparte na doktrynach teologicznych i wyzwolić się od pewności siebie,

– etos kenozy – umiejętność samoograniczenia, gdyż reformy moralne nie wystarczą do zmiany mentalności, potrzeba odwagi i słuchania się w dialogu,

– tolerancja jako współczesna cnota chrześcijańska - cnota konieczna do budowania pokoju.

Jeśli nie zrozumiemy ducha Soboru to zostanie tylko litera, a sama litera zabija.

Ks. prof. dr hab. Andrzej Szostek odczytał ducha Soboru na podstawie Konstytucji Duszpasterskiej o Kościele. Duch Soboru to duch odradzający Kościół, przekonujący do Ewangelii, otwierający na świat. Jest on obecny tam, gdzie jest styk Kościoła ze światem, w ruchach chrześcijańskiego życia, w aktywności dialogu ekumenicznego. Realizuje się go przez świadectwo osobistego umiłowania Boga, prawego życia, świętości, otwarcia na drugiego. Nowa ewangelizacja wspierana duchem Soboru przejawia się w świadectwie wrażliwości wobec małych tego świata, ubogich i cierpiących. Jest

bowiem pragnieniem Ojca Niebieskiego, byśmy we wszystkich ludziach odnajdywali Chrystusa.

Dyskusja wywołana przez powyższe wypowiedzi toczyła się między słuchaczami (zarówno profesorami jak i studentami) a prelegentami, jak i między samymi panelistami. Żywiłowo spierano się o rozumienie tolerancji i jej relację do miłości, o próby nazywania jej cnotą, podczas gdy we współczesnej teologii moralnej mówi się raczej o postawach a wreszcie o granice tolerancji i jej relację do dialogu. Dotykano kwestii Urzędu Nauczycielskiego Kościoła i kształtu papieżstwa w perspektywie dialogu ekumenicznego. Wiele emocji wzbudził wątek odnowy liturgicznej a na jej tle zjawiska powracania do liturgii w duchu trydenckim.

Podsumowując tę ostatnią i bardzo ożywioną część sympozjum ks. dr hab. K. Góźdź wymienił określenia charakteryzujące ducha Soboru: otwartość ewangelizacyjna, dialog, wspólnotowość, dynamizm, wolność, zjednoczenie z Chrystusem w liturgii, skromność, przyjacielskość, odrodzenie świadomości. Niech pozostałe określenia dopisze życie ludzi wpatrzonych w Chrystusa i czerpiących z bogactwa Soboru przez kolejne dni i lata.

Ostatnie słowo – należące do dziekana Wydziału Teologii – było słowem wielkiej wdzięczności Bogu za dar Soboru, wszystkim obecnym za świętowanie przez trzy dni w duchu komunii a organizatorom za serce włożone w trud przygotowania całości.

POCZTA

Sikorskiego kłopoty z „Teologią w Polsce”

Drogi Ojciec Profesorze,
serdecznie dziękuję za przesyłkę: za dwa numery "Teologii w Polsce" oraz rozprawę doktorską mego współbrata Zbyszka Grygorcewicza. Jeśli chodzi o "Teologie w Polsce" to wystarczy mi, jak będą do mnie przychodziły kolejne numery na bieżąco na aktualny adres. Może stało się tak, iż przestałem otrzymywać "Teologie w Polsce" w związku z tym, że w ciągu ostatnich 5 lat 3 razy zmieniałem adres: najpierw Witebsk na Białorusi, potem Orsza, potem Warszawa-Stegny i wreszcie od 2 lat Sulejówek. Kto wie, może do tej pory przychodził na mnie biuletyn do Witebska, lecz nikt tego nie zgłaszał? Gratuluje Ojcu jubileuszowego - pięćdziesiątego doktora. Od nas z Sulejówka na obronie był ks. Tadeusz Stryczek MIC, prowincjalny duszpasterz powołań i młodzieży. Temat doktoratu jest mi bliski, bo na Białorusi pracowałem na polu ewangelizacji, a w Kazachstanie też byłem, wprawdzie krótko, ale byłem, biorąc udział w wizycie Jana Pawła II w tym azjatyckim kraju.

Serdecznie pozdrawiam Ojca i Wszystkich Czytelników "Teologii w Polsce"
ks. Adam Sikorski, MIC

Wiara prowokowana milczeniem Boga

Z abp. Brunonem Forte, profesorem Papieskiego Wydziału Teologicznego św. Tomasza w Neapolu, członkiem Międzynarodowej Komisji Teologicznej przy Stolicy Apostolskiej, doktorem honoris causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, uczestnikiem VII Kongresu Teologów Polskich – rozmawia ks. dr Antoni Nadbrzeźny

Ks. dr Antoni Nadbrzeźny: - **Ekszelencjo, podczas obrad Kongresu usłyszeliśmy o kryzysie świadomości europejskiej. Jakie są zdaniem Księdza Arcybiskupa znamiona tego kryzysu?**

Abp prof. Bruno Forte: - Przede wszystkim mamy do czynienia z powiększającą się fragmentaryzacją świadomości, z powodu której mężczyźni i kobiety żyjący we współczesnej Europie stają się niezdolni do otwarcia się na wyzwania Innego, to znaczy Boga, który wciąż do nas przychodzi. Wielu zamyka się w swoim własnym świecie nacjonalizmów, regionalizmów albo interesów małych grup. To jest oczywiście przeciwne wspaniałemu duchowi europejskiemu, który wyrasta z korzenia judeochrześcijańskiego. Europa jest kontynentem, gdzie różnorodność wyrasta ze wspólnego korzenia kulturowego grecko-łacińskiego i judeochrześcijańskiego. Różnorodności są wezwane do ponownego zjednoczenia. Największym dramatem współczesnej Europy jest to, że proces zjednoczenia politycznego i ekonomicznego nie idzie wystarczająco w parze z procesem integracji duchowej i z przyjęciem Boga, który nas nawiedza.

- W swoim wykładzie mówił Ksiądz Arcybiskup o procesie „przechodzenia od nocy do świtu”. Jak należy rozumieć tę metaforę?

- Do dnia jeszcze nie doszliśmy. Dzień, który nazywam dniem Boga, dzień ostatni i cudowny jest wciąż przed nami. Dziś możemy jedynie kosztować smaku tego przyszłego dnia poprzez wiarę. Rodzi się w nas wielka tęsknota za Bogiem i dlatego można powiedzieć, że z nocy wylania się świt. W wierze i liturgii celebруемy ów dzień Boga, którego jeszcze nie widzimy. Gdybyśmy go ujrzeli, byłibyśmy już w raju.

- Wielu współczesnych ludzi popada w zwątpienie nie słysząc głosu Boga w hałasie kulturowych przemian. Czy milczenie Boga może być przyczyną zaniku wiary?

- Uważam, że człowiek autentycznie wierzący jest również w pewnym sensie ateistą, który każdego dnia podejmuje trud wiary. Wiara nie jest czymś, co posiada się raz na zawsze. Wiara jest wędrówką, drogą miłości. Dlatego wierzący każdego dnia powinien słuchać Słowa Bożego i nawiązywać osobiste relacje z Bogiem w modlitwie. Bez tego wiara byłaby ideologią. Wiara prowokowana milczeniem Boga jest zawsze nowa, bo rodzi się ze spotkania z Kochającym.

- Jakie wyzwania stoją przed chrześcijaństwem i teologią XXI w.?

- Wskazałbym na trzy wyzwania. Po pierwsze potrzebujemy teologii bardziej mistycznej, bardziej duchowej, gdyż wówczas będzie ona słowem o Bogu. Wiek XXI - jak mówił Rahner - albo będzie naznaczony mistyką albo go w ogóle nie będzie. Dlatego musimy żyć doświadczeniem Boga i głosić Go słowem, myślą i teologią. Po drugie, teologia uprawiana dziś musi być bardziej wspólnotowa, kościelna, aby w tym podzielonym świecie żyć i myśleć jednością wiary oraz pobudzać ją i ubogacać. W końcu teologia winna być świadectwem Ostatecznego Horyzontu. Musi mieć w swoim sercu Wiecznego i rozwijać aspekt eschatologiczny. W świecie tak często zamkniętym przez doczesny horyzont musimy odkrywać piękno Ostatecznego Horyzontu, który objawił nam Jezus Chrystus.

- Serdecznie dziękuję za rozmowę.

Ks. Antoni Nadbrzeźny

Poznać wielkość miłości Boga

Z ojcem profesorem Jeanem Galot SI, emerytowanym profesorem Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie, uczestnikiem VII Kongresu Teologów Polskich, doktorem honoris causa KUL, rozmawia ks. dr Antoni Nadbrzeźny

Ks. dr Antoni Nadbrzeźny: - **Wielu współczesnych ludzi z lękiem myśli o przyszłości Europy z powodu terroryzmu, bezrobocia i odrzucenia tradycyjnych wartości. Czy chrześcijaństwo będzie zdolne do tego, aby przywrócić człowiekowi nadzieję?**

O. prof. Jean Galot: - Nasza nadzieja miała i ma nadal źródło w obecności Chrystusa. On wciąż żyje w swoim Kościele i pozostaje szczególnie obecny w Kościele polskim. Obecność Chrystusa w sercach wierzących pozwala dźwigać trudności oraz pokonać wszystkie niespodzianki historii. Dlatego nie powinniśmy się lękać. Dodam, że w ciągu historii było wiele znaków Opatrzności Bożej wobec narodu polskiego. Jeśli miało to miejsce w przeszłości, to wolno zasadnie sądzić, że tak będzie również w przyszłości. Dlatego nie martwiłbym się zbytnio o stan ducha katolickiego w narodzie polskim

w najbliższych latach. Twierdzą, że nadzieja żyje w narodzie i jest ona wciąż umacniana przez obecność Chrystusa w wydarzeniach jego historii.

- Jakiej teologii oczekuje współczesny człowiek?

- Myślę, że współczesna teologia powinna dążyć do pogłębienia wiary w miłość Boga. Wszystkie dzieła Boże w historii świata są przejawem Jego miłości, która powinna być ciągle rozważana, studiowana i rozpatrywana w świetle teologii. Mówiąc bardziej szczegółowo przed teologią stoi ważne zadanie odkrywania miłości Boga Ojca i uświadomienia sobie jej wagi. Proszę zauważyć, że do tej pory nie istnieje liturgiczne święto Boga Ojca, podczas gdy są uroczystości związane z osobami Syna Bożego i Ducha Świętego. Mamy tu do czynienia z pewną niesprawiedliwością wobec Ojca. Wydaje się, że nie wystarczająco doceniamy Boga w Jego ojcowskiej miłości.

- W jakiej mierze chrystologia może kształtować kulturę Europy dziś i w przyszłości?

- Wszystkie wartości, które zostały nam przekazane w tajemnicy Wcielenia Syna Bożego będą nadal przywoływane poprzez działanie Ducha Świętego w historii świata. Niewątpliwie Duch Święty będzie pomagał teologom coraz głębiej rozumieć prawdy wiary, szczególnie zaś poznać wielkość miłości Boga objawionej w Chrystusie. Prawda o bezgranicznej miłości Boga do ludzi będzie coraz bardziej kształtować oblicze naszego kontynentu. Oczywiście to przekonanie ludzkości o Bożej miłości będzie wciąż wzrastać, dlatego możemy mieć pewność, że ten wzrost wyznaczy drogę, którą pójdzie Kościół dziś i w przyszłości.

- Serdecznie dziękuję za rozmowę.

Ks. Antoni Nadbrzeźny

DOGMATYCZNY KWARTET O VATICANUM II: BALTER - KEMPA - SKOWRONEK - CZAJA

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego 1 grudnia 2005 roku przeżył sympozjum nt. „Człowiek drogą Kościoła” zorganizowane z okazji 40-lecia Soboru Watykańskiego II. KAI (jd / Katowice KAI) odnotowała 5 wypowiedzi w tym 4 kolegów w dogmatyce.

L. BALTER (UKSW): *Kto chce poznać Sobór, niech przeczyta „U podstaw odnowy” Karola Wojtyły.*

J. KEMPA (UŚ): *„Czy po 40 latach «wnuki» Soboru mogą poczuć jego ducha?”*

A. SKOWRONEK (emerytowany profesor ATK) KAI nie cytując poprzestając na zreferowaniu: *Ks. prof. Alfons Skowronek zauważył, że słowo „tolerancja” nie pada w tekstach soborowych ani razu. Znany ekumenista uznał, że to dobrze, bo chłodne określenie „tolerancja” Sobór zastąpił przez dużo cieplejsze i szersze określenia, jak: godność człowieka, prawa człowieka, wolność, sumienia i dialog.*

A. CZAJA (KUL, WT UO) w przekazie KAI zadeklarował solidarność z kard. Josephem Ratzingerem: *Oceniając recepcję soborowej nauki o Kościele, ks. prof. Andrzej Czaja z KUL-u i Uniwersytetu Opolskiego stwierdził, że na płaszczyźnie teologii recepcję tę można ująć słowami: „już i jeszcze nie”, a w wymiarze praktyki słowami: „dużo, ale jeszcze nie”. Problem polega, jego zdaniem, na tym, że nadmiernie wiąże się wiernych z doktryną, a nie z samym Chrystusem. „Kościół to nie aparat, instytucja czy byt socjologiczny. On jest Osobą, jest Chrystusem” – podkreślił ks. prof. Czaja, cytując słowa kard. Josepha Ratzingera.*

SCN

POCZTA

Od Majewskiego

Drogi Ojciec Profesorze,

1. Wczoraj dostałem z Centralnej Komisji potwierdzenie habilitacji. Radość.

2. Pierwszy tom podręcznika dogmatyki jest już w drukarni. Radość. Będziemy organizować promocję w sekretariacie episkopatu - najprawdopodobniej 11 grudnia. Załatwiam sprawy z abp. Muszyńskim, szefem Komitetu Naukowego. Mamy nadzieję, że nie zabraknie także Ojca. W tej sprawie jeszcze dam znać.

3. Czy ma Ojciec jakieś namiary - telefoniczne, e-mailowe - na p. Halinę Szumił? Powoli zamykam trzeci tom "Leksykonu wielkich teologów XX/XXI wieku" (radość), w którym znajdzie się tekst abp. Nossola o ks. Granacie, ale muszę uwspółcześnić dane bibliograficzne itp. ks. Granata, a p. Szumił jest w tej dziedzinie zupełnie niezastąpiona.

4. Pracuję w Instytucie Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Gdańskiego. Może przydam się Ojcu i innym naszym dogmatykom do doktoratów, ba - nawet habilitacji itp. Jestem do dyspozycji (w miarę możliwości czasowych).

Pozdrawiam, j.m.

Paweł Janowski

Międzywydziałowy Zakład Leksykograficzny KUL

**Leksykon pojęć teologicznych i kościelnych, czyli
„protestanci, to [...] urządzenia związane [...] z protestantyzmem”
i jak definiować nie definiując**

Recenzja

Leksykon pojęć teologicznych i kościelnych z indeksem angielsko-polskim, Gerald O'Collins SJ, Edward G. Farrugia SJ, tłum. Jan Ożóg SJ, Barbara Żak, red. H. Pietras, Kraków 2002, Wydawnictwo WAM.

Minęły już trzy lata od ukazania się tłumaczenia publikacji autorstwa Geralda O'Collinsa SJ i Edwarda G. Farrugia SJ, która ukazała się pod tytułem *Leksykon pojęć teologicznych i kościelnych z indeksem angielsko-polskim*, a wydana została przez Wydawnictwo WAM w Krakowie w 2002 roku. Jest to już drugie wydanie tego Leksykonu, tym razem poszerzone o 50 nowych haseł w stosunku do wydania pierwszego z 1993 roku. W sumie książka zawiera zestaw 1134 haseł. Przekładu na język polski dokonali jezuita Jan Ożóg i Barbara Żak, zaś redaktorem wersji polskojęzycznej był jezuita, prof. dr hab. Henryk Pietras SJ, a korekty dokonała Beata Kołodziejczyk.

Z pewnością należy pochwalić wysiłek wydawniczy, który zaowocował ukazaniem się wspomnianego Leksykonu. Nigdy za wiele pomocy naukowo-popularnych w dziedzinie teologii i historii Kościoła, obszarów wciąż w Polsce mało znanych w szerszych kręgach czytelników. Tego typu publikacje mają dość długą „żywność”, dlatego pomimo upływu trzech lat od chwili ukazania się tej pracy, zdecydowałem się podzielić kilkoma uwagami na jej temat.

Jak wspomniano w Przedmowie do Leksykonu „Celem tej pracy jest wyjaśnienie terminologii teologicznej i krzewienie dokładności w jej stosowaniu”¹. Dlatego też zainteresowałem się zwłaszcza tymi aspektami haseł obecnych w Leksykonie. Mam nadzieję, że Autorzy przyjmą ze zrozumieniem tych kilka krytycznych uwag, którymi mam zamiar się podzielić. Liczę przy tym na rzetelną dyskusję, aby w przypadku podjęcia próby trzeciego wydania wspomnianego Leksykonu, uniknąć zbyt rażących błędów, niestety spotykanych na wszystkich płaszczyznach analizy interesującego mnie dzieła.

Z racji moich osobistych zainteresowań naukowych, szczególną uwagę zwróciłem na hasła z zakresu historii Kościoła i teologii, ale niekiedy, w sytuacjach zbyt oczywistych, aby nie pominąć ważnych wątpliwości, poddałem analizie inne aspekty tej pracy. Jednocześnie dodam, że charakter

tej recenzji nie pozwala mi zająć się podnoszonymi kwestiami w sposób wyczerpujący. Szczegółowe odniesienie się do każdej wątpliwości wymagałoby oddzielnej szerokiej dyskusji.

Na początku zajmę się sprawą fundamentalną, czyli kwestią definiowania poruszanych w Leksykonie tematów.

Dla przykładu hasło „diecezja”, w punkcie „a” wyjaśnione zostało jako: „administracyjny podział cesarstwa...”, co wydaje się co najmniej nielogiczne, bo jak diecezja może być podziałem? Z pewnością „diecezja” jest jednostką podziału administracyjnego, ale nie podziałem. Zaś termin „episkopat” zdefiniowano, jako „rządy Kościołem przez biskupów...” – jak episkopat może być rządami, czy rządzeniem? Wszak, mówiąc najogólniej, episkopat jest częścią hierarchii kościelnej o określonych kompetencjach, które to kompetencje należałoby w hasle uszczegółowić i wyjaśnić.

Inny przykład – hasło „ewangelicy”, zdefiniowane jako „ogólnie rzecz biorąc, protestanci, którzy kładą nacisk na usprawiedliwienie przez wiarę i na najwyższą powagę Pisma Świętego...”. I tu rodzi się pytanie, które denominacje protestanckie nie kładą nacisku na te dwa zagadnienia. Według mnie definicja należy do typu „pustych” – nic nie wyjaśnia, a jedynie rozmywa. Ponadto w hasle tym stwierdzono, że mianem „ewangelicki” określamy główny Kościół protestancki w Niemczech. Skąd takie przekonanie? To określenie ma charakter terminu potocznego, o bardzo nieostrych zakresie semantycznym. Autorzy zamiast rozjaśnić, rozmywiają kwestię. Wszak nie istnieje w sensie ścisłym Kościół ewangelicki, może być np. Kościół ewangelicko-reformowany, albo ewangelicko-augsburski. A jeżeli już używać tu terminu „ewangelicki”, to w liczbie mnogiej.

W tym hasle pojawia się jeszcze jedna wątpliwość. Co znaczy, że „ewangelicy... niezupełnie dzielą poglądy głównego Kościoła anglikańskiego (High Church)...”, to w jakim zakresie je dzielają? A przy okazji, niby dlaczego głównym nurtem

¹ *Przedmowa*, w: *Leksykon pojęć teologicznych i kościelnych*, red. H. Pietras, Kraków 2002, s. 5.

w Kościele anglikańskim uznano High Church, a nie na przykład Low Church, czy Broad Church?²

Kolejnym hasłem, które przykuło moją uwagę jest „gallikanizm”, rozumiany przez Autorów Leksykonu, jako „długo trwający prąd we Francji...”. O dokładności i precyzji trudno w tej sytuacji mówić. W jakim okresie i w jakich wydarzeniach ulokować początki gallikanizmu? Kiedy odgrywał największą rolę, a jego przedstawiciele mieli największe wpływy, itd.? Wystarczyło podać kilka konkretnych zdarzeń i zrecenzjować dobrą słowa.

„Holokaust”, to hasło zrodziło nowe pytania. Autorzy rozumieją go jako „**wyraz** od czasu drugiej wojny światowej używany na oznaczenie **sześciu milionów** Żydów zamordowanych przez nazistów usiłujących wyniszczyć cały naród żydowski” [podkreślenie – P.J.]. Słusznie stwierdzono, że termin odnosi się do wydarzeń historycznych z okresu panowania w Europie Niemców, głoszących ideologię narodowo-socjalistyczną, ale dlaczego powiela się błędną tezę głoszącą, że termin ten funkcjonuje od końca II wojny światowej, podczas gdy w literaturze przedmiotu przyjmuje się, iż wszedł on „w obieg”, we wspomnianym kontekście oczywiście, dopiero na przełomie lat 60-tych i 70-tych? Ponadto błędnie podano liczbę ofiar wśród Żydów³. Literatura przedmiotu na dzień dzisiejszy jest tak bogata, że bez większych problemów pozwala dookreślić wspomniane kwestie.

Kolejne pytanie do Autorów dotyczy hasła „irenizm”, wyjaśnionego jako „pokojowe albo łagodzące podejście do zagadnień związanych z jednością Kościoła, które może prowadzić do prób zacierania rzeczywistych różnic między chrześcijanami, albo do upowszechniania porozumienia kosztem prawdy...”. Pierwsza część definicji zupełnie odbiega od powszechnie przyjętego rozumienia tego zagadnienia. Co może znaczyć „pokojowe podejście do zagadnień”? Dla irenistów pokój był celem działań, a nie formą podejścia do zagadnienia. Technika prowadzenia dyskusji jest w tym wypadku sprawą drugorzędą.

„Józefinizm – działanie mające na celu uzyskanie przewagi państwa w sprawach kościelnych...”. Tak można było określić „etatyzm” i to w najogólniejszej i wymagającej dookreślenia formie. Józefinizm zaś jest jego mutacją. Należało go osadzić w realiach XVIII i XIX w. Wystarczyło skorzystać z istniejących opracowań i powiedzieć, że jest to

² Por. P. Janowski, *Latytudynaryzm*, w: *Encyklopedia Katolicka*, red. E. Ziemann, Lublin 2004, t. X, kol. 558-559, oraz tamże, *Low church*, kol. 1413-1415.

³ Por. P. Janowski, *Kłamstwo Oświęcimskie*, w: *Encyklopedia Białych Plam. Suplement*, red. E. Gigilewicz, Radom 2005, t. XIX, s. 172-175.

„system reform polityczno-kościelnych, skrajnie etatystycznych, często o charakterze antychrześcijańskim i antyklerykalnym, zmierzających do podporządkowania Kościoła państwu”, gdyż działanie zakłada przyjęcie wcześniej jakiegoś systemu, planu ukierunkowanego na określony cel.

Kolejne wątpliwości pojawiły się przy lekturze hasła „kalwinizm”, rozumianego przez Autorów Leksykonu jako „odgałęzienie protestantyzmu wywodzące się od nazwiska **szwajcarskiego** reformatora...”, to coś nowego. Skąd taka teza, że Jean Calvin był Szwajcarem? A cóż powiedzieć, na takie twierdzenie, że „Katarzy – to nazwa na oznaczenie kilku sekt [...], które do swojego grona przyjmowały tylko ludzi moralnie i doktrynalnie czystych”? Ktoś pomylił poglądy katarów ze stanem moralnym jego twórców i zwolenników. Może i mieli takie chęci, albo za takich siebie uważali, ale to zbyt mało, aby twierdzić, że tylko moralnie czysti należeli do tego nurtu. Zwłaszcza, gdy wspomni się na mordy, jakich katarzy dokonywali na „opornych” chrześcijanach...

Hasło „koncyliaryzm” w Leksykonie rozumie się jako „teorię kwitnącą podczas wielkiej schizmy, kiedy to chrześcijaństwo było podzielone przez okazywanie posłuszeństwa dwom, a nawet trzem papieżom. Według niej najwyższa władza przysługuje soborowi powszechnemu niezależnie od papieża”. Kwitnąca na pewno, ale w zależności od odmiany nieco wcześniej, także podczas Soboru w Konstancji (1414-18), a zwłaszcza podczas Soboru w Bazylei (1431-37). Przy czym „kwitnienie jej” nie jest wyjaśnieniem czym ona jest. A koncyliaryzm jest „teorią teologiczno-kanoniczną, o podłożu reformatorskim, sformułowaną w XIV w. i przyjętą przez sobory XV w., **głoszącą na bazie zasady suwerenności wiernych, twórczą i niezastąpioną rolę soboru powszechnego jako koniecznego elementu sprawowania władzy w Kościele** [podkreślenie – P.J.], a w wydaniu skrajnym jego teologiczną wyższość nad papieżem”⁴. Dlaczego nie wykorzystać dostępnej w języku polskim wiedzy na ten temat i zaprzestać powielania ogólników wprowadzających zamieszanie i gubiących istotę problemu? Rozumiem prawa autorskie, kwestię wierności oryginałowi, ale po co powielać błędy?

Przykład kolejnej definicji częściowo słusznej, ale nie uporządkowanej, to hasło „kreacjonizm – nauka głosząca, że każda dusza ludzka jest stworzona bezpośrednio przez Boga...”. Wystarczyło zacząć od rzeczywistej istoty tego zagadnienia, czyli stwierdzić, że jest to „teoria powstawania świata

⁴ Por. M. Zahajkiewicz, *Koncyliaryzm*, w: *Encyklopedia Katolicka*, red. B. Migut, Lublin 2002, t. IX, kol. 546-549.

z niczego (nie z wcześniej istniejącego substratu), wołają samego Stwórcy”⁵, a w związku z tym też duszy ludzkiej, zaś stawianie kwestii stworzenia duszy na pierwszym miejscu jest po prostu niesłuszne i w istocie błędne. A nieco dalej spotykamy hasło „marksizm”, w którym pojawiają się takie sformułowania: „[twórcy marksizmu – P.J.] oburzeni na straszliwą niesprawiedliwość społeczną dowodzili, że zasada własności prywatnej i społeczeństwo kapitalistyczne pozbawiły ludzi ich samych [?! – P.J.], ich pracy i produktów [...] W dramatyczny sposób rządy niemal wszystkich krajów komunistycznych, w latach 1989-90, dopuściły, a nawet zainicjowały reformy, które sprawiły, że stary oficjalny marksizm, a nawet, w wielu dawnych bastionach, komunizm, stał się przeżytkiem”. Nie mam pewności, czy potrzebny jest komentarz i odnoszenie się do tych tez szczegółowo. Ale pytam, kto tak oczywiście nieprawdy akceptuje? Biedni komuniści sami zrozumieli swój błąd i zainicjowali reformy? Czy ktoś z nas kpi? Może w Wielkiej Brytanii do dziś panuje takie przekonanie odnośnie początków i końca komunizmu (o ile o końcu tego systemu można mówić)? Chyba należało skonfrontować prezentowane tezy z powszechnie dostępną wiedzą w języku polskim? W hasle wspomniano o ateizmie marksizmu, o jego ekonomicznym wymiarze, ale ani słowa o ludobójstwie na skalę nie spotykaną w historii. Przypomnę, że w Leksykonie jest hasło „holokaust”, a przy marksizmie cisza i troska komunistów o polepszenie dobrobytu ludzkości. Dodam jeszcze, że w Leksykonie nie ma hasła komunizm.

Powracając do zagadnień z dziedziny historii Kościoła proponuję chwilę zastanowienia nad hasłem „nestorianie”, czyli według Leksykonu „herezja, potępiona...”. Tym razem rodzi się pytanie: jak ludzie stali się herezją? A wystarczyło napisać np. „zwolennicy poglądów”. I podobny problem – „unitarianie – pogląd, który odrzuca...”, a w tej sytuacji powinno hasło brzmieć „unitarianizm”, co wydaje się oczywiste. Ciekawą propozycję znajdujemy ponadto na stronie 404 Leksykonu, gdzie wystąpiło hasło „Wyznanie wiary Piotra Mogiły” – a kto to taki? Może jednak Piotr Mohyla?

Do mistrzostwa w definiowaniu doszli Autorzy w hasle „prezbiter – wyrażenia tego typu używano na oznaczenie...”. Prezbiter, to wyrażenie? Zaś „protestanci”, to „Ludzie, Kościół, system teologiczny i urzędnia związane w jakimś stopniu z protestantyzmem...” I tak mamy takie zabawne pary: protestanci – ludzie, dobrze, że nie drzewa.

⁵ Por. J. Turek, A. Maryniarczyk, J. Krasiński, P. Janowski, *Kreacjonizm*, w: *Encyklopedia katolicka*, red. B. Migut, Lublin 2000, t. VIII, kol. 1237-1249.

Protestanci – Kościół, też interesujące, ale bez sensu, jaki Kościół, a może Kościoły? Wspólnoty? Kolejna para: protestanci – system teologiczny. „Protestanci – urzędnia związane [...] z protestantyzmem”. Niech milczenie zamknie ten wątek.

I jeszcze z zakresu obowiązującej w polskiej literaturze terminologii. Hasło „patripasjanizm”, winno brzmieć „patrypasjanizm”, podobnie zamiast „skotyzm”, należało przyjąć formę „szkotyzm”.

Kończąc ten wątek recenzji, zatrzymajmy się jeszcze nad jedną z najbardziej „interesujących” propozycji. Jest nią hasło – „Ja i Ty”, wyjaśnione, jako „tytuł krótkiej pracy żydowskiego myśliciela religijnego Martina Bubera...”. Kto wpadł na pomysł takiego hasła w Leksykonie mającym zupełnie inny charakter? Dlaczego ta jedna z setek ważnych pozycji teologicznych i historycznych została tak nieoczekiwanie wyróżniona? Od strony metodologicznej nie widzę żadnego uzasadnienia.

Teraz przejdźmy do problematyki związanej z zasadami leksykografii.

Nazewnictwo soborów powszechnych zastosowano niekonsekwentnie, gdyż większość nazw ujęto przymiotnikowo, np. Konstantynopolitański Sobór, Watykański Sobór itd., co było skądinąd słuszne, ale nieoczekiwanie pojawiło się hasło „Sobór w Bazylei”, „Sobór w Konstancji” i „Sobór w Vienne”, sformułowane według innych, przy tym nieprawidłowych kryteriów, dlaczego?⁶

Kwestia indeksów umieszczonych na końcu Leksykonu też zrodziła kilka pytań o spójność koncepcji.

Indeks angielsko-polski (s. 416-444) z pewnością będzie służył pomocą osobom zajmującym się zagadnieniami teologicznymi i innymi występującymi w Leksykonie, szczególnie w dobie dominacji języka angielskiego w kulturze współczesnej. Jednak i tutaj wkradło się kilka wręcz groteskowych rozwiązań. I tak, jak sama nazwa indeksów wskazuje, należałoby oczekiwać terminów z interesujących nas dziedzin w obu językach, podkreślam, w obu językach. Tymczasem spotkamy tutaj takie terminy jak: ze strony angielskiej „ars moriendi”, przetłumaczone jako „sztuka umierania”. Wszak gołym okiem widać, że mamy do czynienia z językiem łacińskim. Natomiast „Bogomils” został błędnie przetłumaczony jako „Bogumiłowcy”.

⁶ Jak podaje jeden najwybitniejszych przedstawicieli polskiej leksykografii E. Gigilewicz: „W polskiej tradycji leksykograficznej przyjęło się by w przypadku haseł rzeczowych, 2-wyrazowych, na pierwszym miejscu ustawiać przymiotnik”. Por. E. Gigilewicz, *Encyklopedia Kościoła – tylko jakiego? Uwagi leksykograficzne*, „Teologia w Polsce” 76-77(2004), s. 29.

W polskiej historiografii funkcjonuje termin „bogomili” (pisane z małej litery) lub „bogomilcy”.

Ponadto w kwestii gramatycznej – błędnie, acz konsekwentnie, używana jest wielka litera w odniesieniu do nazw własnych członków sekt i denominacji chrześcijańskich (np. Katarzy), co w polskim języku nie jest praktykowane⁷.

Kilkadziesiąt terminów przetłumaczono w sposób, określiłbym to mianem – pusty, np.: „Communicatio Idiomatum” przetłumaczono na „Communicatio Idiomatum”, „De Fide” – „De Fide”, „Humanae Vitae” – „Humanae Vitae” (obecność w indeksie encykliki, które z zasady funkcjonują w literaturze pod nazwami łacińskimi jest pełnym nieporozumieniem), „Sobornost” – jako „Sobornost” (nieprzetłumaczalny na język polski), „Sola Fides” – „Sola fides” (skąd raz mała a raz wielka litera?), „Sola Gratia” – „Sola gratia” (podobnie), „Theologia Crucis” – „Theologia crucis” (w terminologii teologicznej w języku polskim funkcjonuje termin „teologia krzyża”), „Oikoumene or Oikumene” – „Oikumene” (choć jest polski odpowiednik – „ekumenia”).

Lista jest dość długa, obejmuje terminy techniczne z różnych dziedzin teologicznych w językach łacińskim, rosyjskim, greckim, czy hebrajskim, które wszak pozostawiono bez tłumaczenia, co miało swoje uzasadnienie, gdyż większość z nich jest nieprzetłumaczalna. Powinno się je jednak opuścić i nie umieszczać w indeksie „angielsko-polskim”. Ani to angielski, ani polski. A przecież pojawiły się one w podstawowej części Leksykonu, gdzie zostały w miarę możliwości Autorów przetłumaczone i wyjaśnione.

Ponadto niezasadnie i niepotrzebnie zamieszczono skrócone nazwy własne dzieł (funkcjonujących niekiedy pod nazwiskiem autora), których przecież się nie tłumaczy, dla przykładu: „Dezinger” przetłumaczono oczywiście na „Dezinger”, „Didache” na „Didache”, „Migne” na „Migne”.

Uzasadnione zaś było posłużenie się terminem łacińskim jedynie w sytuacji, gdy w języku angielskim ma on swój odpowiednik, z tym, że nie ma odpowiednika w języku polskim, dlatego słusznie przedstawiono odpowiednik łaciński funkcjonujący w polskiej literaturze teologicznej, np.: „Divine Office” – „Divinum officium”, „Ex Catherdra Definition” – „Ex cathedra”, „External Forum” – „Forum externum”, „Orthodoxy, Old Protestant” – „Dawna protestancka prawowierność” (powinno zostać przetłumaczone jako „staroprotestantyzm”), „Sacramental” –

„Sacramentale” (powinno być sakramentalny lub sakramentalność, w zależności od kontekstu).

Ponadto Indeks zamieszczony w Leksykonie rodzi kolejne pytania, dlaczego termin odnoszący się do rzeczowego zagadnienie przetłumaczony został jako określenie grupy wyznającej dane poglądy, dla przykładu: „Mormonism” przetłumaczono na „Mormoni”, „Montanism” – „Montaniści”. Tym bardziej, że dla niektórych terminów odnaleziono w Leksykonie odpowiednik polski, np.: „Nominalism” – „nominalizm”, „Nihilism” – „nihilizm”, „Origenism” – „orygenizm”. Widać w tym postępowaniu niekonsekwencję i brak spójności.

A na koniec rozważań na temat Indeksu pytanie o „Sitz im Leben” – niemieckojęzyczny termin związany z egzegezą znalazł się na liście jako termin angielski, i przetłumaczono go jako „wkorzenie w życie”, choć funkcjonuje on już jako termin techniczny i zwykle bywa nie tłumaczony, bądź też dokonuje się „opisu” jego znaczenia.

Puentując moje rozważania nad wartością Leksykonu, podzielę się z czytelnikami fragmentami recenzji uznanych Autorów, które zamieszczono na stronie internetowej Wydawnictwa WAM. Z wypowiedzi ks. prof. Tomasza Jelonka: „...Hasła opracowane są **starannie**, ale w **sposób zwięzły**, podając najważniejsze wiadomości bez odnośników do bibliografii, ale z licznymi odsyłaczami do tematów pokrewnych [...] [leksykon – P.J.] pozwoli uściślić treść opracowywanych publikacji, doraźnie pomoże studiującym, będzie użyteczny dla tłumaczy [...] wypowiedzi [korzystających z leksykonu – P.J.] **staną się poprawne, dobrze informujące, a nie wzbudzające politowania nad bezradnością w dziedzinie religijnej** [podkreślenia – P.J.]”.

Z recenzji ks. Prof. Andrzeja Zwolińskiego zamieszczonej na tej samej stronie internetowej: „...**Zwięzłe hasła, jasno i zrozumiale wyjaśnione** [...] Dziennikarze, studiujący, odpowiadający na wszelkie pytania na tematy „kościelne” nie mogą już tłumaczyć się – w przypadku językowych „wpadek” – brakiem dostępnej im pomocy... [podkreślenia – P.J.]”.

Uznając autorytet i dokonania wspomnianych Autorów, pozwolę sobie nie zgodzić się z ich opiniami na temat Leksykonu. Niespójność języka, brak rzeczowego uporządkowania, nawet bałagan w porządku chronologicznym wewnątrz haseł, zwłaszcza historycznych, do tego błędy terminologiczne, leksykograficzne... Należy ufać, że tak zasłużona dla teologii w Polsce oficyna wydawnicza, przygotowując kolejne wydanie Leksykonu, zadba o rzetelną korektę oraz o konsultację teologiczną, celem uniknięcia tak rażących niedociągnięć.

⁷ Por. wnioski przyjęte przez Komisję Języka Religijnego przy Radzie Języka Polskiego PAN (*Zasady pisowni słownictwa religijnego*, „Teologia w Polsce” 77-78(2004), s. 32-35).

Rada Naukowa Konferencji Episkopatu Polski

Sprawa kierunku studiów *teologia i prawo kanoniczne*.

W dniu 13 października 2005 r. w siedzibie Ministerstwa Edukacji Narodowej w Warszawie odbyło się posiedzenie plenarne Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego z udziałem Ministra MEN i zaproszonych gości: rektorów wyższych uczelni, przedstawicieli środowisk akademickich i instytucji wyznaniowych odpowiedzialnych za nadzór nad studiami wyższymi. Kościół Katolicki reprezentował sekretarz Rady Naukowej Konferencji Episkopatu Polski, ks. prof. Czesław Rychlicki. Problematyka posiedzenia dotyczyła m.in. projektu „Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej” w sprawie nazw kierunku studiów i trybu prowadzonych na nich studiów. W kontekście przedstawionej panoramy studiów, związanej z „Procesem Bolońskim”, i zaprezentowaniu stanowisk przedstawicieli różnych kierunków studiów, przyjęto rozstrzygnięcia, które w przypadku studiów kościelnych znajdują następujące ustalenia ustawowe:

1. Na kierunku *prawo kanoniczne* będą prowadzone wyłącznie jednolite studia magisterskie.

2. Kierunek *teologia* jest zróżnicowany ze względu na prowadzące studia różne Kościoły i Wspólnoty Chrześcijańskie. Ponieważ samego kierunku studiów nie można dzielić, uwzględniając zgłoszone postulaty teologicznych środowisk katolickich i innych chrześcijańskich, w wyniku głosowania przyjęto propozycję zapisu w rozporządzeniu MEN:

2.1. W wykazie **kierunków** studiów i trybu ich prowadzenia będzie figurował zapis odnoszący się do całości kierunku *teologia* w prawdopodobnym brzmieniu: „Kierunek *teologia* może być prowadzony jako studia pierwszego i drugiego stopnia lub jako jednolite studia magisterskie”;

2.2. W wykazie **standardów** obowiązujących na kierunku *teologia* zostanie uwzględnione następujące zróżnicowanie:

a/ Na kierunku *teologia katolicka* studia będą prowadzone w systemie jednolitych studiów magisterskich (tzn. 5-letnich dla studentów świeckich, 6-letnich dla studentów Wyższych Seminariów Duchownych);

b/ Na kierunku *teologia innych wyznań chrześcijańskich* studia mogą być prowadzone jako studia pierwszego i drugiego stopnia lub jako jednolite studia magisterskie.

Płock 13 października 2005 r.

Ks. Czesław Rychlicki
Sekretarz RN KEP

Protokół z posiedzenia członków Komitetu Nauk Teologicznych PAN

11 maja 2005 r.

Obecni profesorowie: Bagrowicz Jerzy, Bortkiewicz Paweł, Brzegowy Tadeusz, Czesz Bogdan, Dola Kazimierz, Kulisz Józef, Marek Zbigniew, Miazek Jan, Misiurek Jerzy, Myszor Wincenty, Panuś Kazimierz, Pawlak Ireneusz, Rubinkiewicz Ryszard, Rusecki Marian, Rychlicki Czesław, Salij Jacek, Sobeczko Helmut, Uglorz Manfred, Wal Jan.

Nieobecni usprawiedliwieni: Napiórkowski Stanisław, Pawlak Ireneusz, Sobeczko Helmut.

Porządek obrad:

1. Powitanie
2. Odczytanie i przyjęcie protokołu z poprzedniego posiedzenia.
3. Komunikaty przewodniczącego
4. *Sylwetka uczonego na podstawie Mądrości Syracha* – ks. prof. dr hab. Tadeusz Brzegowy. Wykład i dyskusja.
5. Sprawy organizacyjne
6. Wolne wnioski.
7. Zakończenie obrad.

Ad 1. Przewodniczący, ks. prof. dr hab. Marian Rusecki powitał wszystkich zebranych na kolejnym plenarnym posiedzeniu członków Komitetu Nauk Teologicznych PAN.

Ad 2. Sekretarz Komitetu, prof. dr hab. Ryszard Rubinkiewicz SDB odczytał protokół z poprzedniego posiedzenia, który zebrani przyjęli jednomyślnie.

Ad 3. Przewodniczący ks. prof. dr hab. Marian Rusecki poinformował, że profesorowie Napiórkowski Stanisław, Pawlak Ireneusz, Sobeczko Helmut usprawiedliwili swoją nieobecność. Poruszył kwestię czasopisma „Bogosłowie” jako organu Komitetu Nauk Teologicznych PAN. Ks. prof. Bortkiewicz wyjaśnił, że trzeba najpierw wystąpić do dotychczasowej redakcji o odstąpienie „tytułu”. Zgłoszono propozycję nowego tytułu: Nauki teologiczne. Powołano skład redakcji: ks. prof. Zbigniew Kulisz (redaktor naczelny).

Członkowie redakcji: profesorowie: Kazimierz Panuś, Jerzy Bagrowicz, Cyprian Rogowski. Ustalono, że powinien być etatowy sekretarz redakcji, który koordynowałby prace nad przygotowaniem poszczególnych numerów do druku.

Ad 4. Ks. prof. Dr hab. Tadeusz Brzegowy wygłosił wykład na temat *Sylwetka uczonego na podstawie Mądrości Syracha*. Po wykładzie wywiązała się dyskusja, w której poruszono następujące tematy: miejsce Księgi Syracha w kanonie ksiąg świętych Starego Testamentu. Dlaczego Żydzi nie włączyli tej księgi do swego kanonu. Tzw. Synod w Jamni a ustalanie się kanonu Biblii hebrajskiej. Stosunek Księgi Syracha do Księgi Mądrości. Czy mądrość Syracha bazuje na objawieniu, czy na doświadczeniu naturalnym?

Ad 5. Rada Naukowa przy Episkopacie Polski została poinformowana o istnieniu Komitetu Teologicznego PAN. Zasugerowano stworzenie regulaminu tegoż Komitetu i podanie go do wiadomości Radzie Naukowej Episkopatu Polski.

Ad 6. Ks. Prof. Józef Kulisz wystąpił z wnioskiem, by autorom publikującym w czasopiśmie „Nauki Teologiczne” nie były wypłacane honoraria. Recenzenci poszczególnych artykułów powinni jednak być opłacani.

Ad 7. Ustalono, że następne zebranie odbędzie się 26 października 2005 r.

Ryszard Rubinkiewicz SDB

Posiedzenie Komisji ds. Dialogu pomiędzy Konferencją Episkopatu Polski a Polską Radą Ekumeniczną 13 października 2005 roku, ul. Willowa 1, Warszawa

Obecni – wszyscy z wyjątkiem bpa J. Szłagi i bpa Jana Anchimiuka.

Przewodniczyli: bp Tadeusz Pikus i bp Wiktor Wysoczański.

Modlitwa – S.C. Napiórkowski.

Bp Nossol poinformował, że skończyła się kadencja różnych komisji Konferencji Episkopatu, w związku z czym zmieniają się także katolicycy współprzewodniczący komisji mieszanych. Nossol ustępuje ekumeniczne miejsca bpowi Tadeuszowi Pikusowi.

Główny punkt spotkania: małżeństwa mieszane. Przypomniałem aktualny stan prac: W czasie poprzedniego spotkania wszyscy otrzymali tekst podstawowy ze wskazaniem 21 miejsc, w których należy wymienić cegielkę włoską na polską. Między tamtym i aktualnym spotkaniem nad „wymianą cegiełek” pracowała Teologiczna Komisja PRE (posiedzenia 19 maja, 30 czerwca i 29 września). Tę pracę zreferował prawosławny ks. dr Jerzy Tofiluk obdarowując wszystkich pisemnym sprawozdaniem z prac komisji. Oznacza to duży krok do przodu. Postanowiliśmy kontynuować pracę następująco: 24 listopada przy ul. Willowej 1 w Warszawie spotka się Teologiczna Komisja PRE oraz Napiórkowski, by uzgadniać „wymianę cegiełek”.

Omówiliśmy inicjatywę PRE nt. książki dla szkół z materiałami informującymi o naszych Kościołach, a także przygotowania styczniowego Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan.

Poinformowałem o III Forum Teologów Europy Środkowej i Wschodniej w Odessie i Jałcie Bp Nossol poinformował o zakończeniu prac czwartej Komisji Katolicko-Luterańskiej na forum światowym (współprzewodniczył jej po ks. Walterze Kasperze, gdy ten został kardynałem). Przyjęto kolejny dokument („Apostolskość Kościoła”). – Bardzo realnie, jak mówił, przygotowuje się wznowienie dialogu katolicko-prawosławnego.

SCN

DAMY I MĘŻOWIE OPATRZNOŚCI

50 – Zofia Bator

50 – Ks. dr Andrzej Santorski,
Izabelin

50 – Dr Adam Sikorski MIC,
Sulejówek

50 – Dr Krzysztof Staniek, Stalowa
Wola

50 – Ks. dr Krzysztof Szwarc, Izabelin

100 – Wiesława Dąbrowska-Macura,
Ruda Śląska

100 – Bp Jan Tyrawa, Bydgoszcz

200 – Ks. dr Krzysztof Krzemiński,
Toruń

BIBLIOTEKI

30 – WSD Franciszkanów (OFM)
Kraków,

50 – WSD Bernardynów, Kalwaria
Zebrz.

50 – WSD Salezjanie, Łódź

70 – WSD Zamojsko-Lubaczowskie

Sesja naukowa
organizowana z okazji 57. rocznicy śmierci

Sługi Bożego Augusta Hlonda (1881-1948)
Prymasa Polski
Pierwszego Biskupa Śląska
Założyciela Towarzystwa Chrystusowego
Opiekuna emigracji polskiej

na temat:

**„Duchowość eucharystyczna i kult Chrystusa Króla Wszechświata
w życiu i nauczaniu służi Bożego Augusta Hlonda”**

Patronat honorowy: J. Em. Kardynał Józef Glemp, Prymas Polski

PROGRAM:

Godz. 10.00 Msza św. koncelebrowana w Bazylice Katedralnej św. Jana Chrzciciela w Warszawie pod przewodnictwem Księdza Kardynała Józefa Głęmpa, Prymasa Polski z udziałem Biskupów, Przełożonego Generalnego Towarzystwa Chrystusowego i Zgromadzenia Salezjańskiego oraz kapłanów uczestniczących w sesji. (Kapłanów prosimy o zabranie ze sobą alby, humerału i paska)

Homilię wygłosi Ksiądz dr Edward Szymanek TChr (Poznań)

Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, ul. Krakowskie Przedmieście 64

Godz. 11.50 **Powitanie Gości** – Prof. Andrzej Stelmachowski – Prezes Stowarzyszenia

Słowo wstępne – Ks. dr. Józef Kubicki TCHR

Prowadzenie sesji – Marcin Przeciszewski (KAI)

Godz. 12.00 Ks. lic. Jan Michalski (Katowice): ***Uwarunkowania duchowości eucharystycznej i jej wymiar w nauczaniu służi Bożego Augusta Hlonda***

Godz. 12.30 Pani dr Maria Włosek (Katowice): ***Encyklika Quas primas o kulcie Chrystusa Króla (1925) i jej wpływ na pasterską postługę służi Bożego Augusta Hlonda***

Godz. 13.10 – 14.00 **P r z e r w a**: obiad w stołówce Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”

Godz. 14.00 Ks. dr hab. Bernard Kołodziej TChr (Poznań): ***Prymat Eucharystii i kultu Chrystusa Króla Wszechświata w Zgromadzeniu Chrystusowców***

Godz. 14.30 Ks. prof. dr hab. Jerzy Bajda (UKSW Warszawa): ***Podstawy teologiczne aktu oddania się Narodu Polskiego Chrystusowi Królowi Wszechświata***

Godz. 15.00 Ks. Tadeusz Winnicki TChr – Przełożony Generalny Towarzystwa Chrystusowego: ***Aktualny stan procesu beatyfikacyjnego służi Bożego Augusta Hlonda***

Prowadzenie dyskusji i podsumowanie – Marcin Przeciszewski (KAI)

Polskie Towarzystwo Hugenockie

Komisja Dokumentacji, Informacji i Wydawnictw

Kościół Ewangelicko-Reformowanego w RP

00-145 Warszawa, al.Solidarności 76a, tel. 0-22/831.34.08, faks 0-22/831.08.27
hugenota@hotmail.com

Warszawa, 10 października 2005

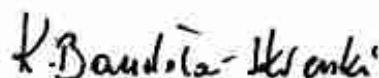
Szanowni Państwo,

Mamy zaszczyt zaprosić Państwa na nasze kolejne, szóste już Spotkanie Polskiego Towarzystwa Hugenockiego. Odbędzie się ono 5 listopada 2005 roku o godz. 16.00 w sali parafialnej przy Al. Solidarności 76a w Warszawie. W programie będą tradycyjnie dwa wystąpienia. Pani dr Magdalena Foland – Kugler przedstawi referat „Folandowie – polscy potomkowie hugenotów”, w którym podzieli się wiadomościami o przeszłości swojej hugenockiej rodziny. Pan dr Norbert Wójtowicz wygłosi referat „John Theophilus Desaguliers – człowiek dialogu”. Przedstawi w nim postać pastora Desaguliers (1683-1744) działającego w Londynie w pierwszej połowie XVIII wieku. Duchowny ten jak i potomek hugenotów specjalnie zwrócił uwagę na sprawy tolerancji wyznaniowej i to nie tylko w stosunku do ewangelików, ale również i katolików. Liczymy na Państwa liczną obecność!

Z hugenockimi pozdrowieniami,

Aleksandra Sękowska

Krzysztof Bandola - Skierski

Wprawdzie nie przyjdziemy,
ale bardzo dobrze życzymy!
TW P

INSTYTUT TEOLOGII DUCHOWOŚCI KUL
zaprasza na ogólnopolskie sympozjum pt.

JAN PAWEŁ II - MISTRZ DUCHOWY

w ramach XXX Dni Duchowości
Katolicki Uniwersytet Lubelski
25-26 listopada 2005 r.

Piątek, 25 listopada 2005

- 9¹⁵ - Powitanie - J. M. ks. prof. dr hab. Stanisław WILK SDB, Rektor KUL
- Otwarcie XXX Dni Duchowości - J. Em. prof. dr hab. Stanisław Kard. NAGY SCJ
- 10⁰⁰ - *Duchowość jako autotranscendencja osoby przez czyn* - ks. prof. dr hab. Andrzej SZOSTEK MIC (KUL)
- 10⁴⁵ - Przerwa
- 11⁰⁰ - *Personalizm podstawą formacji duchowej według Jana Pawła II*- prof. dr hab. Wojciech CHUDY (KUL)
- 12¹⁵ - Eucharystia. Przewodniczy i homilię głosi J. Em. prof. dr hab. Stanisław Kard. NAGY SCJ
- 13³⁰ - Przerwa (obiad).
- 14¹⁵ - *Chrystocentryzm duchowości Papieża Polaka* - ks. prof. dr hab. Marek CHMIELEWSKI (KUL).
- 15⁰⁰ - *Eucharystia w chrześcijańskim życiu duchowym według Jana Pawła II*- ks. prof. dr hab. Jerzy MISIUREK (KUL)
- 15⁴⁵ - Przerwa
- 16⁰⁰ - *Duchowość kapłańska w ujęciu Ojca świętego* - ks. prof. dr hab. Jan MACHNIAK (PAT).
- 16⁴⁵ - *Przesłanie Jana Pawła II do młodych* - ks. prof. dr hab. Jarosław M. POPŁAWSKI (KUL).
- 17³⁰ - Dyskusja.
- 19⁰⁰ - Doroczne zebranie Sekcji Duchowości Teologów Polskich (Dom Rekolekcyjny, ul. Podwale 15)

Sobota, 26 listopada 2005

- 9⁰⁰ - Eucharystia. Przewodniczy i homilię głosi J. E. Ks. Bp prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA, Biskup Sandomierski.
- 10¹⁵ - *Jan Paweł II o życiu konsekrowanym* - J. E. Ks. Bp prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA, przewodniczący Komisji ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego KEP.
- 11⁰⁰ - *Wawelskie korzenie duchowości Ojca świętego*- ks. prof. dr hab. Jacek URBAN (PAT; Instytut Jana Pawła II, Kraków).
- 11⁴⁵ - Przerwa
- 12⁰⁰ - Uroczyste wręczenie Księgi Pamiątkowej o. prof. dr hab. Antoniemu J. NOWAKOWI OFM:
- przemówienie - ks. prof. dr hab. Jerzy PAŁUCKI, Dziekan Wydziału Teologii KUL
  - laudacja - ks. prof. dr hab. Walerian SŁOMKA
  - prezentacja Księgi - dr hab. Teresa PASZKOWSKA
  - akt wręczenia - J. M. ks. prof. dr hab. Stanisław WILK SDB, Rektor KUL
  - wykład jubileuszowy: *Miłość Chrystusa w Kościele świętym* - o. prof. dr hab. Antoni J. NOWAK OFM
- 13³⁰ - Zakończenie. Obiad.

Obrady sympozjum w Auli im. S. Kard. Wyszyńskiego
(Stary Gmach KUL)

Józef Majewski

**Wprowadzenie do teologii
dogmatycznej**

Ks. Grzegorz Strzelczyk
Traktat o Jezusie Chrystusie

Abp Henryk Muszyński
Słowo wstępne

Dogmatyka Tom 1
**red. Elżbieta Adamiak, ks. Andrzej
Czaja, Józef Majewski**

Biblioteka „Więzi” – Warszawa 2005
Ul. Trębacka 3; Warszawa; tel. (022) 827 29 17
www.wiez.com.pl; handlowy@wiez.com.pl

SPIS TREŚCI s. 499

Słowo wstępne abp. Henryka Muszyńskiego

Słowo od redaktorów

Józef Majewski

**WPROWADZENIE DO TEOLOGII
DOGMATYCZNEJ**

Wstęp

OGÓLNOTEOLOGICZNY KONTEKST
DOGMATYKI

Teologia jako nauka

Naukowa specyfika teologii

Granice poznania teologicznego

Czym jest teologia

Kluczowe pojęcia teologii

Objawienie Boże * Wiara * Przedmiot teologii *
Źródła teologii * Tradycja * Pismo Święte *
Pismo Święte a Tradycja * Źródło czy źródła

Objawienia? * Magisterium Kościoła * Poziomy
nauczania Kościoła * Zmysł wiary * Podział
teologii

NA DROGACH TEOLOGII DOGMATYCZNEJ

Dogmat w teologii katolickiej

Historia pojęcia * Definicja dogmatu *

Od depozytu apostoelskiego do dogmatu

Krótką historią pojęcia „teologia dogmatyczna”

Określenie dogmatyki

Dogmatyka jest dyscypliną hermeneutyczną *

Dogmatyka jest dyscypliną o charakterze

biblijnym * Dogmatyka jest dyscypliną krytyczną

* Dogmatyka jest dyscypliną historyczną *

Dogmatyka jest dyscypliną spekulatywno-

systematyczną * Dogmatyka jest dyscypliną

antropologiczną

Podział teologii dogmatycznej

Metoda dogmatyki

Tożsamość i zmienność dogmatów

Rozwój dogmatów

Interpretacja wypowiedzi dogmatycznych

Hierarchia prawd wiary

Dogmat w perspektywie ekumenicznej

Dogmat w prawosławiu * Dogmat

w protestantyzmie * Ekumeniczna reinterpretacja

dogmatu * Pluralizm dogmatyczny? * Rola

doświadczenia w ekumenicznym spojrzeniu na

dogmat

Zakończenie

Propozycje ćwiczeń

Wybór tekstów źródłowych

Bibliografia

Ks. Grzegorz Strzelczyk

TRAKTAT O JEZUSIE CHRYSZTUSIE

Wstęp

CHRYSSTOLOGIA NOWEGO TESTAMENTU

Problem relacji Stary – Nowy Testament

Charakterystyka chrystologii Nowego Testamentu

Czynniki rozwoju chrystologii Nowego

Testamentu * Gatunki literackie chrystologii

Nowego Testamentu

Tożsamość Jezusa: z perspektywy pochodzenia

Człowieczeństwo * Wpisanie w tradycję

zbawczych interwencji Starego Testamentu *

Relacja do Boga (Ojca) – Synostwo * Motywy

preegzystencjalne

Tożsamość Jezusa: z perspektywy życia

publicznego

Nauczanie * Przewycięzanie skutków grzechu *

Gesty symboliczne * Osobowość Jezusa – rysy

charakterystyczne

Tożsamość Jezusa: z perspektywy wydarzeń

paschalnych

Zmartwychwstanie i wywyższenie Chrystusa *

Wydarzenia poprzedzające Zmartwychwstanie

nowości wydawnicze

Akcenty poszczególnych tradycji chrystologicznych
Nowego Testamentu
CHRYSTOLOGIA II i III WIEKU. PIERWSZE PRÓBY
SYNTEZY
Czynniki rozwoju wczesnej chrystologii
Chrystologia judeochrześcijańska
Chrystologia ludowa
Najwcześniejsze problemy
Chrystologia gnostycka * Doketyzm
Wczesne Wyznania wiary
Początki refleksji systematycznej
Justyn Męczennik (kontekst apologetyczny) *
Meliton z Sardes (kontekst liturgiczno-
mistagogiczny) * Ireneusz z Lyonu (kontekst
polemiczny)
Tertulian
Aleksandryjska szkoła katechetyczna. Orygenes
CHRYSTOLOGIA IV WIEKU. REALIZM BOSKOŚCI
I INTEGRALNOŚCI CZŁOWIECZEŃSTWA
Ariusz
Sobór Nicejski i jego recepcja
Schematy chrystologiczne: *Logos-sarks* i *Logos-
anthropos*
Problem integralności człowieczeństwa Chrystusa.
Apolinaryzm
Ojcowie Kapadoccy
Chrystologia Zachodu. Św. Augustyn
CHRYSTOLOGIA V WIEKU I POCZĄTKU WIEKU
VI. PROBLEM JEDNOŚCI CHRYSTUSA
Communicatio idiomatum i kryzys nestoriański
Cyryl Aleksandryjski
Sobór Efeski i *Formuła zgody*
Recepcja Soboru Efeskiego. Początki
monofizytyzmu
Leon Wielki
Sobór Chalcedoński
Opozycja wobec Chalcedonu. Monofizytyzm
CHRYSTOLOGIA WIEKÓW VI-VIII. UTRWALENIE
OBRAZU CHRYSTUSA
Monoteletyzm
Ikonoklazm
Synteza dorobku patrystycznego. Jan Damasceniński
CHRYSTOLOGIA ŚREDNIOWIECZA I RENESANSU
Anzelm z Aosty
Teologia uniwersytecka
Bonawentura * Tomasz z Akwinu
Późniejsza scholastyka
Reformacja
Mistyka chrystocentryczna
UJĘCIA NOWOŻYTNE I WSPÓŁCZESNE
Chrystologia filozofów nowożytnych
Radykalny historycyzm i przewrót historiozbawczy
Tendencje chrystologii XX wieku
Odbudowa więzi z soteriologią * Przewrót
antropologiczny * Inkulturacja * Otwarcie
ekumeniczne
Wybrane współczesne ujęcia

nowości wydawnicze

Karl Barth * Karl Rahner * Hans Urs von
Balthasar
Tendencje w chrystologii ostatnich lat
Zainteresowanie żydowską tożsamością Jezusa *
Powrót do kwestii Wcielenia * Zainteresowanie
chrystologią mistyków
SYNTEZA SYSTEMATYCZNA
Punkt wyjścia chrystologii
Przedmiot chrystologii
Podmiot „wydarzenia Chrystusa”
Konsekwencje zjednoczenia Boskości
i człowieczeństwa
Communicatio idiomatum * Dwie wole i działania
teandryczne * Dwa umysły: wszechwiedza
i skończone poznawanie * Wiara i nadzieja
Jezusa * Bezgrzeszność Jezusa
Przyczyna „wydarzenia Chrystusa”
Cel „wydarzenia Chrystusa”
Znaczenie wydarzeń życia Chrystusa
Przyjście na świat * Działalność publiczna *
Pascha * Obecność w Kościele trwająca do
Paruzji
Interpretacje tożsamości Chrystusa
Sposoby podejścia do refleksji chrystologicznej
Chrystologia odgórna i oddolna * Chrystologia
chwały i krzyża * Chrystologia ontologiczna
i historiozbawcza * Chrystologia systematyczno-
dogmatyczna i egzystencjalno-mistyczna
Zakończenie
Propozycje ćwiczeń
Wybór tekstów źródłowych
Bibliografia

Słownik
Wykaz skrótów
Indeks rzeczowy
Indeks osób
Noty o autorach

Ze Słowa wstępnego Abpa H. Muszyńskiego

Gratuluje i cieszę się, że młodym teologom nie zabrakło chęci, determinacji i odwagi, by zrealizować to ambitne dzieło i dokonać tego, co nie udało się pokoleniom ich poprzedników. Życzę, by rodziło ono bogate owoce żywej, pogłębionej i świadomej wiary, będącej pierwszym i najbardziej fundamentalnym warunkiem wiarygodnego i dynamicznego świadectwa chrześcijańskiego życia.

Ze Słowa od redaktorów

Od wielu lat w środowisku polskich teologów dogmatyków i studentów teologii mówiło się o konieczności opracowania rodzimego akademickiego podręcznika teologii

dogmatycznej. Sprawę tę nieraz podnoszono na forum polskiej sekcji wykładowców dogmatyki. Kilka lat temu, po jednym z dorocznych spotkań tej sekcji, niżej podpisani, zainspirowani przez wydawnictwo Biblioteka „Więzi”, postanowili w końcu wypełnić tę dotkliwą podręcznikowo-dogmatyczną lukę w polskiej bibliotece teologicznej. [...] Planuje się, że następne dwa tomy zostaną wydane w roku 2006, a trzy kolejne w 2007. Każdy tom będzie zawierał dwa traktaty dogmatyczne. [...] Rodzimy podręcznik teologii dogmatycznej to sprawa i prestiżu naszej teologii, i przede wszystkim potrzeb wykładu dogmatyki na poziomie akademickim, który uwzględniałby religijno-kulturowy kontekst Kościoła w Polsce w perspektywie Kościoła powszechnego. [...] Do zespołu autorów podręcznika należą teologowie, którzy wychowali się i wykształcili na teologii odnowionej przez Sobór Watykański II, z bogatym doświadczeniem pracy ze studentami, rekrutujący się z różnych

teologicznych ośrodków akademickich w Polsce [...]

W następnych tomach ukazać się traktaty:
 Elżbieta Adamiak, Traktat o Maryi
 Marek Blaza SJ, Dariusz Kowalczyk SJ, Traktat o sakramentach
 Ks. Andrzej Czaja, Traktat o Kościele
 Zbigniew Danielewicz, Traktat o rzeczywistości ostatecznej
 Zdzisław Kijas OFMConv, Traktat o Duchu Świętym i łasce
 Marian Kowalczyk SAC, Traktat o stworzeniu
 Michał Paluch OP, Traktat o zbawieniu
 Ks. Eligiusz Piotrowski, Traktat o Trójcy Świętej
 Ks. Jerzy Szymik, Traktat o Bogu Jedynym
 Korneliusz Wencel EC, Traktat o człowieku

Elu, Andrzej i Józefie, Główni i Wielcy Redaktorzy!
Józefie i Grzegorz, Wielcy Autorzy pierwszego tomu DOGMATYKI!

Radość z wyraźną domieszką zazdrości! Przecież po Soborze, jakieś ćwierć wieku temu, moje i nieco starsze pokolenie również ostro postanowiło napisać zespołowo podręcznik dogmatyki. Konceptyjnie nadawał ton Andrzej Zuberbier. Przyjęliśmy następujący plan całości:

Plan ramowy podręcznika teologii dogmatycznej

Liczby w nawiasach oznaczają planowaną ilość stron do danej części

Tom I: BÓG (800)

1. Zagadnienia wstępne (300)
  - 1.1. Historia zbawienia (60)
  - 1.2. Objawienie (60)
  - 1.3. Wiara (60)
  - 1.4. Teologia (60)
  - 1.5. Zarys historii teologii, ujęty od strony rozwoju idei teologicznych i koncepcji teologii (60)
2. O Bogu (500)
  - 2.1. Źródła poznania Boga (problematyka metodologiczna: Bóg znany przez objawienie Jezusa Chrystusa. Inne źródła poznania Boga przedstawione w relacji do tego zasadniczego. Zarys doktrynalnej teologii) (80)
  - 2.2. Bóg objawia się w świecie (temat ujęty biblijnie - teologicznie) (130)
    - 2.2.1. Bóg jawi się w świecie
    - 2.2.2. Świat jest przedmiotem Bożego upodobania i troski
    - 2.2.3. Bóg Stwórcą świata i człowieka
    - 2.2.4. Kim jest więc Bóg? (Bóg jest jedyny, transcendentny i immanentny – przymioty Boże)
  - 2.3. Bóg objawia się w dziejach Starego Przymierza (130)
    - 2.3.1. Przymierze
    - 2.3.2. Boże wymagania (przykazania)
    - 2.3.3. Boża wierność
    - 2.3.4. Boża sprawiedliwość
    - 2.3.5. Kim jest więc Bóg (Bóg osobowy)
  - 2.4. Bóg objawia się w Jezusie Chrystusie (160)
    - 2.4.1. Ojciec Jezusa

- 2.4.1.1. Relacja Jezusa do Ojca
- 2.4.1.2. Syn Jednorodzony
- 2.4.2. Ojciec nasz
  - 2.4.2.1. Przybrane w Jezusie dzieci Boże
  - 2.4.2.2. Duch synostwa
- 2.4.3. Ojciec miłosierny
- 2.4.4. Kim więc jest Bóg?
  - 2.4.4.1. Bóg jest miłością
  - 2.4.4.2. Bóg jest jeden w trzech Osobach

Tom II: JEZUS CHRYSTUS (800)

1. Źródła i ich interpretacja (Stary i Nowy Testament, a także Tradycja – jako źródła chrystologii. Zarys doktrynalnej historii chrystologii) (40)
2. Historia zbawienia przed Chrystusem (80)
  - 2.1. Powołanie i upadek człowieka
  - 2.2. Chrystus oczekiwaniem Izraela
  - 2.3. Chrystus oczekiwaniem świata
3. Zmartwychwstanie jako podstawa wiary w Jezusa oraz integralnej wizji i interpretacji Jego osoby i działania (40)
4. Tajemnice życia Jezusa jako realizacja Odkupienia (180)
  - 4.1. Poczęcie (z Ducha Świętego) i Narodzenie. Dzieciństwo
  - 4.2. Chrzest (namaszczenie Duchem Świętym), Kuszenie
  - 4.3. Głoszenie Królestwa
  - 4.4. Znaki (Duchem Bożym wyrzuca czarty)
  - 4.5. Przemienienie
  - 4.6. Droga do Jeruzalem, Męka, Śmierć
  - 4.7. Uwielbienie (Zstąpienie do otchłani, Zmartwychwstanie, Wniebowstąpienie)
  - 4.8. Zesłanie Ducha Świętego jako dzieło uwielbionego Pana
5. Tytuły i funkcje Jezusa (120)
  - 5.1. Prorok, sługa Jahwe, arcykapłan
  - 5.2. Mesjasz, Syn Człowieczy
  - 5.3. Pan, Zbawiciel
  - 5.4. Logos, Syn Boży, Bóg
6. Chrystologia Kościoła pierwotnego (synoptycy, Paweł, Jan) (40)
7. Doktryna chrystologiczna pierwszych wieków (Jak doszło do orzeczeń soborowych i jakie jest ich znaczenie) (80)
8. Chrystologia i soteriologia średniowiecza (40)
9. Współczesna problematyka chrystologiczna (120)
  - 9.1. Wiedza Jezusa
  - 9.2. Psychiczna osobowość Jezusa
  - 9.3. Transcendentalna chrystologia Rahnera
  - 9.4. Chrystologia egzystencjalna
10. „Oto Człowiek” (chrystologia a antropologia) (40)
11. Matka Jezusa, Syna Bożego (80)

TOM III: LUD BOŻY (900)

1. Wprowadzenie metodologiczne (drogi poznania i teologicznej „krytyki” Kościoła; Kościół a świat; Kościół a Kościoły; zarys doktrynalnej historii eklezjologii) (40)
2. Kościół jako misterium. Trynitarny, bosko-ludzki i historiozbawczy charakter nowego Ludu Bożego (240)
  - 2.1. Lud Boży w odwiecznych planach Boga-Ojca (40)
    - 2.1.1. Jednostka – a lud. Zbawienie – we wspólnocie
    - 2.1.2. Ludzka rodzina przedmiotem kolejnych etapów zbawczego działania (planu) Bożego. Zbawienie – gromadzenie w jedno. Zbawienie – w konkretnej historii zbawienia
    - 2.1.3. Lud Boży Starego Przymierza – typem i przygotowaniem Nowego Ludu Bożego
  - 2.2. Kościół Słowa Wcielonego. Lud Boży – Ciałem Chrystusa (80)
    - 2.2.1. Eklezjologiczna działalność Chrystusa
    - 2.2.2. Kościół „zrodzony z boku Chrystusa”

- 2.2.3. Chrystus Głową Kościoła
- 2.2.4. Chrystus Oblubieńcem Kościoła
- 2.3. Lud Boży – świątynią Ducha Świętego (80)
  - 2.3.1. Zesłanie Ducha Świętego (od strony Jego działania w Kościele)
  - 2.3.2. Duch Pana (Duch Święty uobecnia Jezusa, Duch Święty – mocą Jezusa)
  - 2.3.3. Uświęciciel Ludu Bożego
    - 2.3.3.1. Źródło wiary, nadziei i miłości
    - 2.3.3.2. Sprawca skuteczności Słowa i sakramentów w Kościele
    - 2.3.3.3. Asystencja w sprawujących posługiwanie w Kościele
    - 2.3.3.4. Dawca charyzmatów
- 2.4. Wzór i Matka Kościoła (40)
- 3. Wspólnota i instytucja (400)
  - 3.1. Wprowadzenie: konieczne związki między wspólnotowym a instytucjonalnym charakterem Kościoła (10)
  - 3.2. Tworzenie się jednego Ludu Bożego (30)
    - 3.2.1. Pełne wszczępienie
    - 3.2.2. Wielorakie związki (Kościoła i wspólnoty chrześcijańskie, ekumenizm)
    - 3.2.3. Przyporządkowanie (wielkie religie monoteistyczne)
    - 3.2.4. Powszechne wezwanie
  - 3.3. Wspólnota wiary, nadziei i miłości (120)
    - 3.3.1. Jedna wiara (40)
      - 3.3.1.1. Wezwanie do wiary (słowo, przepowiadanie)
      - 3.3.1.2. Wiara aktem osobistym i jej wspólne wyznanie
      - 3.3.1.3. Sensus fidei i rola oficjalnych określeń wiary w życiu Kościoła
    - 3.3.2. Jedna nadzieja (40)
      - 3.3.2.1. Nadzieja eschatologiczna
      - 3.3.2.2. Nadzieja źródłem obecnego działania (teologia polityczna)
    - 3.3.3. Jedna miłość (40)
      - 3.3.3.1. Miłość Boga i bliźniego
      - 3.3.3.2. Nowe przykazanie
      - 3.3.3.3. Sakrament miłości i jedności (Eucharystia)
      - 3.3.3.4. Jedna miłość – wiele realizacji (świętość)
      - 3.3.3.5. „Z tych większa jest miłość” (eschatologiczny wymiar miłości)
  - 3.4. Kościół słowa i sakramentów (120)
    - 3.4.1. Seminatio verbi – plantatio Ecclesiae
    - 3.4.2. Słowo a sakramenty w życiu Kościoła
    - 3.4.3. Proces kształtowania się sakramentów jako znaków wiary i aktów wspólnoty Kościoła
    - 3.4.4. Chrzest i bierzmowanie – pierwsze sakramenty wtajemniczenia
    - 3.4.5. Eucharystia – centrum życia Kościoła
    - 3.4.6. Pokuta i namaszczenie
    - 3.4.7. Małżeństwo
  - 3.5. Posługi i charyzmaty (120)
    - 3.5.1. Wspólnota braterska
    - 3.5.2. Jeden kapłan i kapłaństwo wspólne
    - 3.5.3. Liturgia i życie chrześcijan – kult i uświęcenie
    - 3.5.4. Posłannictwo apostoelskie
    - 3.5.5. Nieomyślność w wierzeniu i w nauczaniu (zmysł wiary o charyzmat prawdy)
    - 3.5.6. Prymat i kolegium biskupów
    - 3.5.7. Kościoły lokalne i Kościół powszechny
    - 3.5.8. Prezbiter i diakonat
    - 3.5.9. Współodpowiedzialność świeckich wiernych
    - 3.5.10. Charyzmaty
- 4. Sakrament zbawienia świata (40)
  - 4.1. Kościół znakiem uwielbionego Pana (wieloraka obecność uwielbionego Pana w Kościele, udział w trojkiej funkcji Jezusa Chrystusa)
  - 4.2. Kościół skutecznym znakiem zbawienia świata (w tym także: konieczność Kościoła w Bożym planie zbawczym)

5. Lud Boży w drodze do eschatologicznej pełni (120)
  - 5.1. Oczekiwanie na przyjście Pana (Kościół a Królestwo Boże)
  - 5.2. Udział w śmierci i zmartwychwstaniu Pana
  - 5.3. „Wszelki Są oddał Synowi”
  - 5.4. Uczta życia wiecznego (w tym także o odrzuceniu – potępieniu i o czyszczeniu)

IV. ŚWIAT (700)

1. Wprowadzenie metodologiczne (świat jako przedmiot teologii i źródła teologii świata: m.in. problem miejsca nauk o kulturze w teologii; zarys historii teologii świata) (50)
2. Podstawy teologii świata (250)
  - 2.1. Świat – stworzony (nie ma charakteru absolutnego czy w pełni autonomicznego). Stworzenie – początkiem historii człowieka i historii zbawienia
  - 2.2. Świat – dla człowieka. Miejsce człowieka w świecie. Człowiek stworzony na obraz i podobieństwo Boże – uwieńczeniem dzieła stworzenia – jego duchowość, cielesność i płciowość; wieczne przeznaczenie i życie w świecie (w czasie, historii); jeden „porządek” (wbrew dualizmowi natury łaski)
  - 2.3. Świat – w wymiarach historii. Biblijna koncepcja czasu. Historyczny wymiar egzystencji ludzkiej (dziejowość) a zbawczy sens ludzkiej historii; znaki czasu
3. Teologia ludzkiego działania w świecie (250)
  - 3.1. Praca (problematyka podejmowana przez teologię pracy i twórczości człowieka)
  - 3.2. Życie społeczne. Problematyka podejmowana przez teologię nadziei, teologię polityczną, teologię wyzwolenia (Ujęcie „krytyczne” – w relacji do ujęcia normatywnego; teologia polityczna a katolicka nauka społeczna)
  - 3.3. Transcendentne (zarówno w sensie względnym jak i bezwzględnym) cele ludzkiego działania (jak pokój, jedność ludzkiej rodziny, wyzwolenie człowieka itp.) i ich stosunek do obiecanego przez Boga zbawienia
4. Spełnienie (150)
  - 4.1. Królestwo Boże i jego stosunek do doczesnych osiągnięć człowieka
  - 4.2. Królestwo Boże, które jest, staje się i ma nadejść
  - 4.3. Zmartwychwstanie człowieka i odnowienie świata (Homo glorificacitur et mundus innovacitur)

Uwagi:

1. zagadnienia wchodzące w zakres teologii dogmatycznej ujęte zostaną personalistycznie, tzn. mówić się będzie o osobach, a nie o rzeczach, i to w sposób konkretny, a nie abstrakcyjny. Dlatego np. nie przewiduje się osobnego traktatu o łasce.
2. Zagadnieniom ekumenicznym nie poświęca się osobnych działów, ale całość traktuje się ekumenicznie. Stąd też całość zostanie przedstawiona do oceny i korekty specjalistom w teologii prawosławnej i ewangelickiej.
3. Unikając dzielenia każdego zagadnienia na część historyczną i systematyczną postulujemy raczej przedstawieni, w jaki sposób na drodze rozwoju historycznego tworzyły się ujęcia składające się na systematyczną całość. W miarę możliwości stosuje się pięcioetapową metodę genetyczną poleconą przez DFK w wykładach teologii. To ujęcie historyczne nie może jednak zacierać systematycznego obrazu przedstawianego zagadnienia. Poszczególne etapy historycznego rozwoju świadomości wiary nie będą zatem przedstawiane jako całość zamknięta w sobie, lecz jako źródło dzisiejszego nauczania Kościelnego i dzisiejszych struktur teologicznych
4. Układ podręcznika jest teocentryczny: Bóg – Chrystus – Kościół – świat. Ponieważ jednak:
  - a) niezależnie od porządku wykładów zawsze trzeba podkreślać, iż Boga poznajemy i do Niego się zbliżamy przez Chrystusa oraz, że ostatecznie sam Bóg objawia się nam i zbawia nas przez Chrystusa.
  - b) W niektórych seminariach w ramach wykładów łączonych dla różnych lat przypada różny porządek wykładanych zagadnień, dlatego każda z części opracowywanego podręcznika stanowić będzie, na ile to możliwe, odrębną całość. Znaczy to, że niektóre zagadnienia omówione ex professo w jednej części, mogą zostać przedstawione z odpowiednio innego punktu widzenia w innych częściach.

5. Staramy się rzeczywistość objawioną przedstawić w sposób integralny, łącząc ujęcie ontyczne z ujęciem dynamicznym i funkcjonalnym, np. tajemnicę Wcielenia i Odkupienia omawiamy łącznie w ramach jednej, niepodzielnej chrystologii, naukę o Bogu samym w sobie (o naturze Boga) omawiamy wychodząc od analizy Bożego działania i posłannictwa Osób Bożych, a strukturę Kościoła w powiązaniu z jego posłannictwem.
6. O Kościele traktujemy w perspektywie zbawienia świata, któremu Kościół służy. Chodzi tu więc o cały świat zbawiany przez Boga w Chrystusie, o ludzkość, która się gromadzi w Kościele i dla której Kościół jest sakramentem zbawienia. Wszelkie zagadnienia, dotyczące wewnętrznych spraw Kościoła są podporządkowane posłannictwu jakie Kościół pełni w świecie. Kościół ad intra jest traktowany w integralnej całości z Kościołem ad extra.
7. Wskazana perspektywa zbawienia świata, któremu Kościół służy, a także żywy rozwój teologii traktującej o różnych dziedzinach doczesnej działalności ludzkiej (teologia „rzeczywistości ziemskich”, teologia polityczna itp.) wymaga poświęcenia osobnej części zamierzonego podręcznika teologii świata.
8. Nie wyodrębniamy specjalnego działu o sakramentach. Proponujemy omawianie ich w ramach nauki o Kościele, w związku z tymi dziedzinami życia, którym służą. Idziemy tu za przykładem *Mysterium Salutis*.

Kiedy po Andrzeju przejąłem przewodniczenie Sekcji Profesorów Teologii Dogmatycznej, próbowaliśmy ucieleśnić nasze złote sny. Podzieliliśmy się pracą. Redaktorem całości i pierwszego tomu miał być Napiórkowski, drugiego Nossol, trzeciego Skowronek, czwartego Bartnik. Ochota była wielka. Rozdzieliliśmy między siebie traktaty. Ustaliliśmy kalendarz. Jednak terminy mijały, a teksty nie nadchodziły. Tylko Romek Rogowski zrobił swoje. (Do dzisiaj zachowuję jego opracowanie nt. Objawienia). Inny kolega nadesłał sporo tekstu, ale nie do przyjęcia. Następnie poddał się redaktor trzeciego tomu. Po prostu zrezygnował. Załamaliśmy się. Nie brak pieniędzy rozstrzygnął na „nie”; wówczas nie one najskuteczniej blokowały analogiczne inicjatywy, ale brak pozwoleń i brak papieru. Po prostu nie było tradycji prac zespołowych, kandydaci na autorów nie byli wprawieni do takich działań, indywidualizm zdecydowanie górował nad solidarnością w naukowym tworzeniu.

Tym bardziej GRATULACJE!
Tym większa RADOŚĆ!

SCN

POCZTA

Zmarł tato Grygorcewicz

Telefonuje Ks. Kazimierz Pek:

Zmarł w sobotę, 10 grudnia b.r. p. Hipolit, tatuś najświeższego doktora z teologii dogmatycznej, ks. Zbigniewa Grygorcewicza MIC.

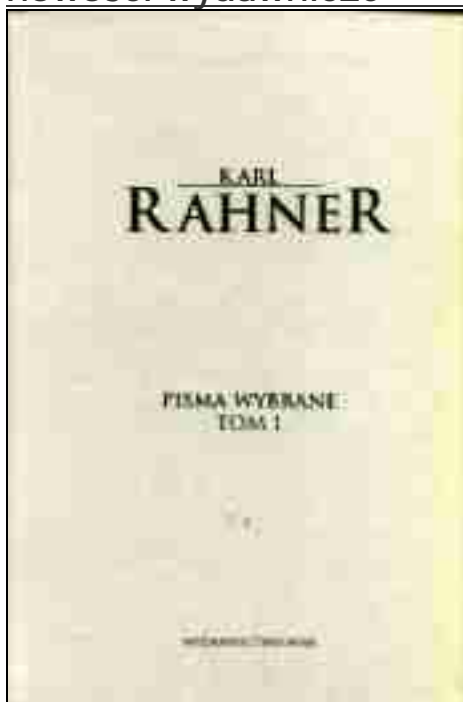
(O opublikowanej pracy doktorskiej Zbyszka informujemy w niniejszym numerze TwP).

Z Igą Leśniewską o święcie stworzenia

Drogi Ojczy,
wielkie dzięki za pamięć i życzenia!

Resztkami czasu i sił ciągnę sprawy ekoteologiczne. 19 listopada organizujemy (tzn. REFA) konferencję w Warszawie dla ruchów katolickich w ramach Kongresu Ruchów Katolickich. To wielkie wydarzenie. Trochę mam jeszcze wykładów ekoteologicznych dla Instytutu Ochrony Przyrody w Krakowie. I sporadycznie różne inne, ale wycofuję się z tego powoli. Szukałam zawsze w ekoteologii radości i chleba. To pierwsze było często moim udziałem, drugie raczej rzadko. Ponieważ bez jednego i drugiego żyć się nie da, teraz pracuję dla chleba i radości. Bardzo mi to dużo czasu zajmuje i sprawia, że na dalsze półki odkładam swoje bycie teologiem. O Święcie Stworzenia myślę nieustannie. Z przyjemnością bym się w to zaangażowała, a myślę, że lubelscy REFA-owcy również. Bardzo zapraszam na kawusię. Chętnie bym na temat Święta Stworzenia głośno pomyślała.

Pozdrawiam serdecznie
Iga.

Karl Rahner
Pisma wybrane
Tom 1

Wybór tekstów i przekład Grzegorz Bubel SJ

Wydawnictwo WAM – Kraków 2005
 ul. Kopernika 26; 31-501 Kraków
 tel. (012) 629 32 60; fax. (012) 430 32 10
wysylka@wydawnictwowam.pl;
<http://WydawnictwoWam.pl>

SPIS TREŚCI s. 363

WPROWADZENIE

Pisma wybrane Karla Rahnera (Tom I)

Kilka uwag na temat polskiego tłumaczenia

ZAGADNIENIA FUNDAMENTALNE

WYZWANIE POSTAWIONE PRZED TEOLOGIĄ
 PRZEZ SOBÓR WATYKAŃSKI II

TEOLOGIA I ANTROPOLOGIA

FILOZOFIA I FILOZOFOWANIE W TEOLOGII

HISTORIA DOGMATÓW I TEOLOGII Z W CZORAJ
 NA DZIŚ

PODSTAWOWY WYKŁAD WIARY

UWAGI NA TEMAT PROBLEMU „ANONIMOWEGO
 CHRZEŚCIJANINA”

Rzeczywistość „anonimowy chrześcijanin”

Teologiczny sens bycia „anonimowym
 chrześcijaninem”

Przy jakich założeniach można mówić
 o „anonimowym chrześcijaninie”?

Rezultat przedstawionej tezy

Perspektywy

NAUKA O BOGU

O SPECYFICE CHRZEŚCIJAŃSKIEGO POJĘCIA
 BOGA

Możliwość poznania Boga za pośrednictwem
 rozumu

Skuteczność Objawienia również poza historią
 religii Izraela i chrześcijaństwa

Wczesnobiblijne pojęcie Boga a historia religii
 starożytnego Bliskiego Wschodu

Historyczny rozwój chrześcijańskiego pojęcia Boga

Wypowiedzi pozytywne na temat specyfiki
 chrześcijańskiego pojęcia Boga

Relacja między Bogiem a światem

Bóg jako Ten, który jest poza światem

Samoudzielanie się Boga

Wzajemna relacja wolności

Historia Objawienia jako historia zbawienia

Chrześcijańskie pojęcie Boga

PYTANIE CZŁOWIEKA O SENS W OBLICZU
 ABSOLUTNEJ TAJEMNICY BOGA

Niepojętość Boga w doktrynie wiary oraz
 teologicznej tradycji

W jaki sposób odwiecznie niepojęty Bóg może być
 sensem naszego życia?

Dwa podstawowe pytania w celu jasno-ciemnego
 „rozwiązania” aporii

Ostateczne spełnienie sensu jedynie w opartym na
 wolności i miłości przyjęciu niepojętości Boga

UWAGI NA TEMAT DOGMATYCZNEGO
 TRAKTATU „DE TRINITATE”

UWAGI NA TEMAT NAUKI O BOGU
 W DOGMATYCE KATOLICKIEJ

CHRYSOLOGIA

JEZUS CHRYSZTUS – SENS ŻYCIA

Pytanie o sens

Pytanie o Jezusa

Jezus Chrystus, sens I zbawienie ludzi

Wiara w Jezusa Chrystusa

KOŚCIELNA CHRYSOLOGIA MIĘDZY
 EGZEGEZĄ A DOGMATYKĄ

Uwagi wstępne

Historyczny Jezus jako problem dogmatyczny

Zmartwychwstanie

DWA PODSTAWOWE TYPY CHRYSOLOGII

Chrystologia historiozbawcza

Chrystologia metafizyczna

Wzajemny stosunek pomiędzy oboma typami
 podstawowymi

Znaczenie i wiarygodność obu typów
 podstawowych

O TEOLOGII WCIELENIA

JEDEN POŚREDNIK I RÓŻNORODNOŚĆ
 POŚREDNICTW

POJEDNANIE I IDEA ZASTĘPSTWA

Pomniejszenie albo wyolbrzymienie pojęcia
 grzechu

Beznadziejność winy

Dialogiczna struktura stawania się winnym

Ostateczność wolnej decyzji człowieka

Niepojętość Bożego przebaczenia

Pojednanie przez Jezusa Chrystusa

Przebaczenie przez Bożą łaskę

Obiektywny charakter wydarzenia w śmierci Chrystusa na krzyżu
 Pojednanie z Bogiem jako podstawa pojednania między sobą
 Pojednanie urzeczywistnione za nas i w naszym imieniu
 Niewystarczalność interpretacji prawnej
 Niemożliwość zastąpienia wolnego czynu człowieka przez czyn innej osoby

Solidarność ludzi, która sięga aż po ich akty wolności
 Solidarność w Jezusie Chrystusie
 INDEKS NAZWISK (WYBÓR)
 INDEKS WYPOWIEDZI MAGISTERIUM KOŚCIOŁA
 INDEKS RZECZOWY

Największy teolog?

Piszecie, o, Wspaniali, że Karl Rahner to największy teolog XX wieku. Może macie rację, a może nie macie. Raczej nie macie. Moim skromnym zdaniem największym teologiem XX wieku (z różnych ważnych racji wyłączam z konkurencji Jana Pawła II) był Hans Urs von Balthasar albo Yves Congar.

Niezależnie od sporu o największego, informuję, że odkryłem w świętej Romie powielaczowy skrypt Rahnera z 9 jego wykładami o wydarzeniu i pośrednictwie zbawienia. Brakuje w skrypcie spisu rzeczy; dorobiłem go więc pracowicie i własnoręcznie, co widać poniżej. Opublikował Rahner na ten temat ważny artykuł, ale nie tożsamy z moim skrypcem.

Kiedy następne tomy naszego Wielkiego Rahnera?

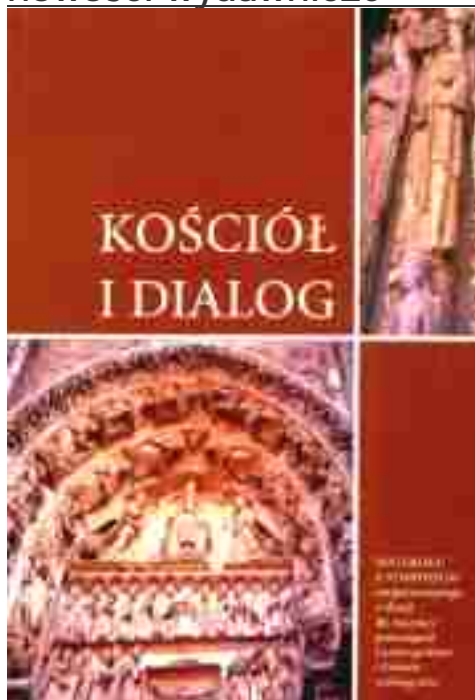
SCN

K. Rahner

Eventus et mediatio salutis

- I. *Conceptus salutis* B. *Imaginatio in ipso conceptu salutis*
- II. *Eventus et mediatio salutis*
- III. *De historia salutis et de eventis salutis*
- IV. *Historia revelationis et fidei occidentalis cum historia salutis et historia humana*
- V. A) *Historia salutis est etiam historia revelationis*
 B) *Consecutio:*
     De modernismo
     De dubiis modernis
     De modernis obiectis
     De religione non doctrinaria
- VI. *De mutua habitudine inter historiam salutis revelationis generalis et historiam revelationis specialis*
- VII. *De relationibus inter historiam salutis generalis et historiam salutis particularis*
- VIII. *Mediatio salutis*
     A. *Conceptus mediatio salutis*
     B. *Conditio possibilitatis mediatio salutis*
- IX. *Quomodo eventus salutis necessarii est etiam mediatio salutis*

Kościół i dialog

Materiały z sympozjum zorganizowanego z okazji 40. rocznicy promulgacji *Lumen gentium* i *Unitatis redintegratio* Lublin, 21-22 listopada 2004 roku

red. ks. Andrzej Czaja, Leonard Górka SVD, Violetta Kmieciak

Wydawnictwo KUL – Lublin 2005
ul. Zbożowa 61; 20-827 Lublin
tel. 081/740-93-44, fax. 081/740-93-51
wydawnictwo@kul.lublin.pl; <http://www.kul.lublin.pl>

SPIS TREŚCI s. 188

Słowo na rozpoczęcie sympozjum (ks. Stanisław Wilk)

Soborowe „wczoraj”

Elementy soborowego nauczania

Wacław Hryniewicz OMI, Wspólna troska o los chrześcijaństwa

Ks. Antoni Nadbrzeżny, Z historii *Lumen gentium*

Leonard Górka SVD, Z historii *Unitatis redintegratio*

Elementy soborowego przełomu w konstytucji i dekrecie. Dyskusja panelowa

Wacław Hryniewicz OMI, Wprowadzenie

Abp Józef Życiński, Opinia przedstawiciela Episkopatu

Stanisław C. Napiórkowski OFMConv, Opinia teologa

Józef Majewski, Opinia przedstawiciela młodszego pokolenia

Dyskusja

Soborowe „dzisiaj”

Wokół recepcji konstytucji i dekretu. Ocena i wskazania

Ks. Andrzej Czaja, O stanie recepcji *Lumen gentium*

Ks. Michał Czajkowski, Stan recepcji dekretu *Unitatis redintegratio*

Ks. mitrat Władimir Baszkirow, Między nadzieją a obawą. Rosyjska Cerkiew prawosławna w stosunku do katolicyzmu po *Vaticanum II*

Bp Zdzisław Tranda, Dekret o ekumenizmie z perspektywy ewangelicko-reformowanej

Karol Karski, Stan recepcji *Lumen gentium* i *Unitatis redintegratio* z perspektywy ewangelicko-luterańskiej

Soborowe „jutro”

O potrzebie rozwoju myśli soborowej. Dyskusja panelowa

Karol Klauza, Wprowadzenie

Wacław Hryniewicz OMI, O potrzebie rozwoju myśli soborowej

Karol Klauza, W trosce o samoświadomość i *aggiornamento*

Ks. Andrzej Luter, Matka Zbawiciela czterdzieści lat po Soborze

Zbigniew Nosowski, Wnuki Soboru czekają

Dyskusja

Słowo na zakończenie (Stanisław C. Napiórkowski OFMConv)

Aneks. Program Sympozjum

Diakon

2/2005

Polihymnia – Lublin 2005
ul. Deszczowa 19; 2-832 Lublin
tel./fax (081) 746 97 17

<http://www.polihymnia.pl>; poczta@polihymnia.pl

SPIS TREŚCI s. 241

Od redaktora (Marek Marczewski)

Artykuł wstępny

Jakich diakonów potrzebujemy? (*Andrzej Michniewicz*)

Konferencja. Diakon stały w Polsce. 27 X 2004 r. Katolicki Uniwersytet Lubelski

Wprowadzenie (*Ks. Andrzej Czaja*)

Tożsamość diakona stałego w perspektywie soborowej eklezjologii (*Ks. Alfons Skowronek*)

Realizacja charyzmatu diakona stałego w Kościele i polskim społeczeństwie (*Marek Marczewski*)

Sprawozdanie z przebiegu sympozjum (*Ks. Grzegorz Barth*)

Jakiego diakona potrzebujemy?

Jaki diakon stały w Polsce? Refleksje kanonisty (*Ks. Leszek Adamowicz*)

Jakiego diakona potrzebujemy? (*Jerzy Paczkowski*)

Jakich diakonów potrzebujemy? (*Andrzej Michniewicz*)

Materiały i opracowania

Międzynarodowa Komisja Teologiczna. *Diakonat: ewolucja i perspektywy* (tł. *Ks. prof. dr hab. Janusz Królikowski*)

Posługa diakonów stałych w Kościele według Federacji Konferencji Biskupów Azji (*Eugeniusz Sakowicz*)

Mała grupa w procesie urzeczywistniania się Kościoła w myśli ks. Franciszka Blachnickiego (*Ks. Wojśław Czupryński*)

Sylwetki diakonów stałych i promotorów diakonatu stałego

Ks. prof. dr hab. Adam Ludwik Szafrąński (1911-2004) (*Marek Andrzej*)

Omówienia i recenzje

Jerzy Kochaniewicz SJ. Für euch Priester, mit euch Christ. Das Verhältnis von gemeinsamen und besonderem Priestertum. Frankfurt am Main 2000. Frankfurter Theologische Studien. Bd. 59 ss. 327 (*Marek Marczewski*)

Dorothea Reininger, Diakonat der Frau in der einen Kirche. Diskussionen, Entscheidungen und pastoralpraktische Erfahrungen in der christlichen Ökumene und ihr Beitrag zur römisch-katholischen Diskussion. Ostfildern 1999 ss. 737 (*Marek Marczewski*)

Ks. Ryszard Selejdak, Tożsamość, duchowość, formacja i posługa diakonatów stałych. Częstochowa 2003, Biblioteka „Niedzieli” t. 144 ss. 161 (*Paweł Nowakowski*)

Bibliografia

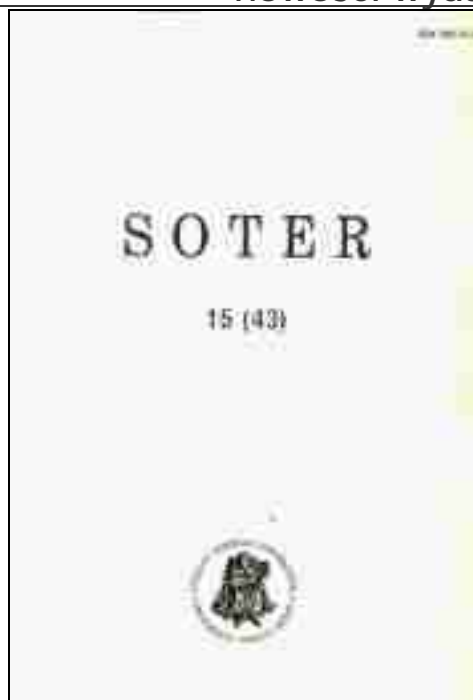
Bibliografia diakonatu (2003-2004) (*Oprac. Andrzej Michniewicz*)

Bibliografia dotycząca diakonissy (*Oprac. Marek Marczewski*)

Statystyka diakonatu stałego

Statystyka diakonatu stałego za rok 2002 (*Oprac. Andrzej Michniewicz*)

Nota o autorach

Soter

Religijos mokslo žurnalas

15(43)

Kaunas Vytauto Didžiojo Universiteto Leidykla 2005
Gimnazijos g. 7, LT-44260 Kaunas, Lietuva
tel. (370-37) 20 54 89; fax (370-37) 32 34 77
www.vdu.lt/Leidiniai/SOTER; KTF@fc.vdu.lt

SPIS TREŚCI s. 324

Wśród współpracowników pisma SOTER są Polacy:
prof. dr hab. Henryk Misztal (KUL), prof. dr hab.
Jerzy Bagrowicz, (UMK, Toruń), prof. dr hab.
Wojciech Kalinowski (Uniwersytet Warmiński,
Olsztyn), prof. dr hab. Stanisław C. Napiórkowski
OFMConv (KUL)

POCZTA

Polska teologia ma przyszłość

Nasz biblista, Michał Wojciechowski, pilnie mailuje:

2005.12.12 13:51:11

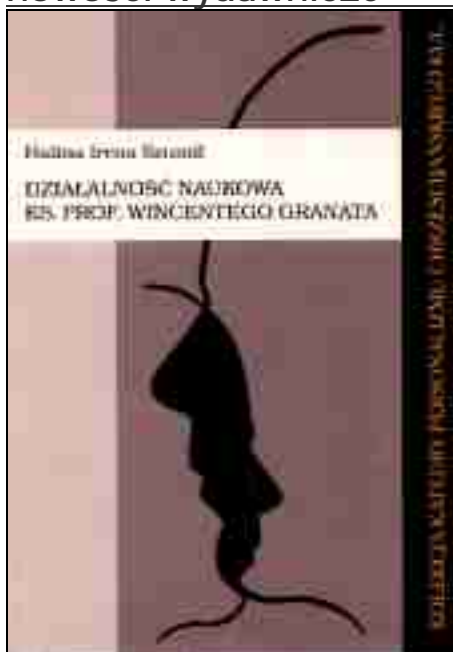
Zawiadamiam, że dziś w nocy, 12 grudnia, urodził się nam Karolek! 4 kilo.

Ania i Michał W.

Chwała Panu, gratulacje Wam, Aniu i Michale!

Skoro Wojciechowski senior – biblista, Wojciechowski junior niechaj zasili dogmatykę. Powtarzaj to Maluchowi od pieluch. Podobno to skuteczne.

SCN

Halina Irena Szumił
Działalność naukowa
Ks. Prof. Wincentego Granata

Wydawnictwo KUL – Lublin 2005
 ul. Zbożowa 61; 20-827 Lublin
 tel. 081/740-93-44, fax. 081/740-93-51
wydawnictwo@kul.lublin.pl; <http://www.kul.lublin.pl>

SPIS TREŚCI s. 240

Słowo wstępne

Wprowadzenie

I. Ksiądz Wincenty Granat (1900-1979)

II. Działalność dydaktyczna

1. Prefekt szkół w Radomiu
2. Profesor Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu
3. Profesor Instytutu Wyższej Kultury Religijnej w Radomiu
4. Nauczyciel na kompletach tajnego nauczania
5. Profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
6. Prelegent na zjazdach naukowych

III. Działalność naukowo-dydaktyczna

1. Twórczość naukowa
2. Działalność wydawnicza
  - a) Działalność w wydawnictwach KUL
  - b) Działalność w innych wydawnictwach

IV. Bibliografia podmiotowa

1. Autor
  - a) Prace opublikowane
  - b) Prace pozostałe w rękopisie
2. Redaktor
  - a) Redaktor naczelny wydawnictw
  - b) Członek Komitetu Redakcyjnego czasopism i wydawnictw
3. Prace dyplomowe napisane pod kierunkiem ks. W. Granata oraz recenzje habilitacyjne i profesorskie
  - a) Prace magisterskie
    - α) Kurs zwyczajny

- β) Kurs wyższy
- b) Prace licencjackie
- c) Prace doktorskie
- d) Recenzje habilitacyjne
- e) Recenzje profesorskie

V. Bibliografia prac dyplomowych z myśli teologicznej ks. Wincentego Granata

KATOWICE

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego

KRAKÓW

Papieska Akademia Teologiczna

LUBLIN

Katolicki Uniwersytet Lubelski

OPOLE

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego

POZNAŃ

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Adama

Mickiewicza

WARSZAWA

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Papieski Wydział Teologiczny

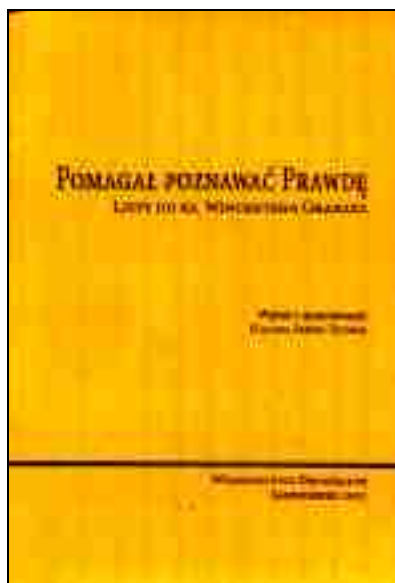
WROCŁAW

Papieski Wydział Teologiczny

VI. Bibliografia przedmiotowa

Wykaz skrótów

Indeks nazwisk

Pomagał poznawać Prawdę
Listy do ks. Wincentego Granata

wybór i opr. Halina Irena Szumił

Wydawnictwo Diecezjalne – Sandomierz 2005

ul. Żeromskiego 4; 27-600 Sandomierz

tel. (015) 832 31 92; fax. (015) 832 77 87

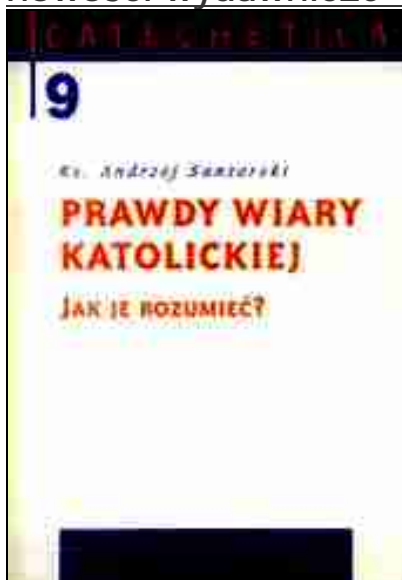
www.wds.pl; marketing@wds.pl

SPIS TREŚCI s. 60

Ksiądz Wincenty Granat (1900-1979)

Listy

Depesze i pisma po śmierci ks. Wincentego Granata skierowane do biskupa Piotra Gołębiowskiego

Ks. Andrzej Santorski
Prawdy wiary katolickiej
Jak je rozumieć?

seria: Catechetica. 9
 red. serii: Ks. Andrzej Tulej

Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej –
 Warszawa 2005
 ul. Miodowa 17/19; 00-246 Warszawa
 tel. (022) 531 72 60;
 www.waw.waw.pl; sekretariat@waw.waw.pl

SPIS TREŚCI s. 176

Wstęp

Część pierwsza. Wprowadzenie do teologii

- I. Problem poznania Boga
- II. Objawienie naturalne
- III. Objawienie nadprzyrodzone
- IV. Tradycja, czyli przekazywanie Objawienia w Kościele
- V. Teologia i jej zadania
- VI. Wiara

Część druga. Podstawowe prawdy wiary

- I. Bóg Stwórca i Jego stworzenie
- II. Natura człowieka i jego nadprzyrodzone powołanie
- III. Tajemnica zła. Grzech pierworodny
- IV. Tajemnica Wcielenia
- V. Tajemnica Boga Trójjedynego
- VI. Tajemnica Odkupienia
- VII. Tajemnica łaski nadprzyrodzonej
- VIII. Tajemnica Kościoła
- IX. Maryja – Matka Chrystusa
- X. Eschatologia

Bibliografia

Ze Wstępu

Przedstawiony tu zarys dogmatyki katolickiej adresowany jest do wszystkich, którzy chcą poznać treść chrześcijańskich prawd wiary na

tyle, by móc wyjaśniać je prawidłowo innym. [...] Za punkt wyjścia służą teksty Pisma świętego zaopatrzone w krótki komentarz, wskazujący zawarte w nich prawdy objawione.

[...] Staramy się odróżniać to, co jest istotną treścią tych prawd, uznaną przez Kościół, od tego, co stanowi tylko ich możliwe tłumaczenie.

[...] Z autorem można nawiązać kontakt korespondencyjny, pisząc na adres: WMSD, ul. Krakowskie Przedmieście 52/54, 00-322 Warszawa.

Ks. Andrzej Santorski urodził się w 1929 r. Od 1963 r. wykłada teologię dogmatyczną i teologię życia wewnętrznego na warszawskim PWT. Jest kierownikiem Prymasowskiego Instytutu Życia Wewnętrznego. Wśród jego publikacji są: *Czy znasz tajemnicę Eucharystii?*, *Czy znasz tajemnicę bierzmowania?*, *Tajemnica naszego chrztu*, *Droga życia wewnętrznego*, *Nasze ostateczne przeznaczenie*, *Prawdy wiary katolickiej*.

Zbigniew Danielewicz

Niebo

Historia przyszłości

Biblioteka „Więzi” – Warszawa 2005
 Ul. Trębacka 3; Warszawa; tel. (022) 827 29 17
 www.wiez.com.pl; handlowy@wiez.com.pl

SPIS TREŚCI s. 238

Wprowadzenie

Niebo jest naprawdę stare

Niebo Nowego Przymierza

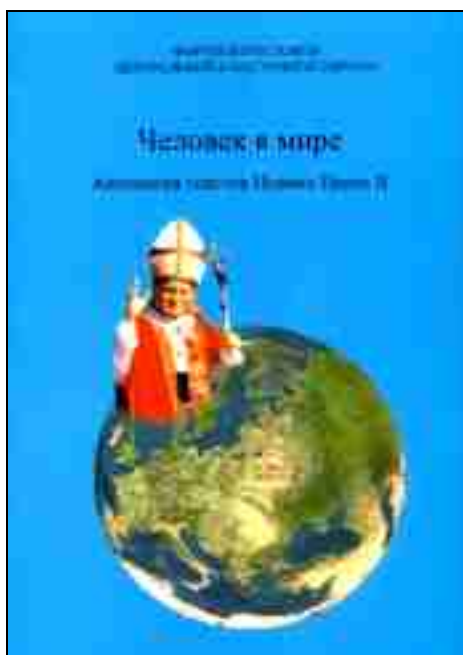
Niebo między śmiercią a Sądem Ostatecznym

nowości wydawnicze

Z ogrodu do miasta i świątyni
Niebo teologów i mistyków
Nowe czasy – nowe niebo?
Podróże w zaświaty
Niebotyczne problemy
Zakończenie. Końca nie będzie
Literatura wykorzystana w książce

Z okładki

[...] to pierwsza w języku polskim książka opowiadająca o dziejach wyobrażeń nieba w naszym kręgu kulturowym. Autor w barwny i porywający sposób prowadzi nas po krainach wiecznego szczęścia od głębokiej starożytności aż po współczesność. Maluje obrazy nieba wierzeń egipskich, sumeryjskich czy greckich, katolicyzmu, prawosławia, protestantyzmu, judaizmu, islamu, ruchów ortodoksyjnych i nieortodoksyjnych. Ukazuje niebo teologów, mistyków, pisarzy, malarzy, poetów i naukowców, osób które przeżyły śmierć kliniczną, a nawet sceptyków, agnostyków, niewierzących.

**Форум Богословов
Центральной и Восточной Европы
Человек в мире
Антология текстов Иоанна Павла II
редактор и составитель проф. Кароль Клауза**

Одесса 2005

Książka stanowi antologię tekstów Jana Pawła II o człowieku. Wydanie powstało specjalnie z myślą o spotkaniu Teologów

nowości wydawnicze

Europy Środkowej i Wschodniej w Odessie i Jałcie (27-30 września 2005 r.). Pozycja w języku rosyjskim, nakład 300 egzemplarzy. Wydanie w Lublinie.

Z człowiekiem Jana Pawła II do Odessy

Przygotowując teologiczną wyprawę do Odessy, Jałty i Chersonesu pragnęliśmy posiąć nieco zdrowej myśli o człowieku i jego godności, w przekonaniu, że lata agresywnego ateizmu zburzyły tam poprawny obraz człowieka i trzeba go długo pracowicie odbudowywać. Kolega Karol Klauza podjął się przygotowania antologii tekstów Jana Pawła II o człowieku. Świetnie wywiązał się z tego zadania. Arek Longa, absolwent Wydziału Teologii KUL, prowadzący aktualnie firmę wydawniczą BAMKA, zdążył wydrukować ją i przekazać nam w wigilię wyjazdu na Wschód. Zabudowaliśmy znaczną część naszego BUSika personalistyczną prawdą o człowieku. Rozsiewaliśmy – w Żytomierzu, Łucku, Odessie i Jałcie. Prawdopodobnie nie nasze referaty i dyskusje, ale ziarno słowa słowiańskiego Papieża – w rosyjskiej i ukraińskiej szacie, decyduje o podstawowej wartości III FORUM TEOLOGÓW EUROPY ŚRODKOWEJ I WSCHODNIEJ. Tę optymistyczną hipotezę wzmacnia fakt, że uczestnicy ponieśli książkę w różne środowiska i regiony (z Władywostokiem łącznie), a odpowiedzialny za franciszkańskie wydawnictwo w Moskwie, Nikolai Doubinin (magisterium z teologii na KUL), z radością przyjął propozycję drugiego wydania w wysokim nakładzie już nie w Lublinie, ale w stolicy Rosji.

SCN

POCZTA

HABILITACJA KOWALCZYKA?

Wieść gminna niesie, że nasz Kolega, Marian Kowalczyk SAC, zrobił habilitację na UKSW. Marianie, zanim potwierdzi się gminna wieść, przyjmij serdeczne gratulacje.

TwP pragnie rzucić w Polskę i świat blok informacji o tym wydarzeniu. Aprioryczne gratias! Nie zapomnij o fotografii. Może być z Balterem, Czulakiem i Wielkim Mężem Opatrzności – Parzyszkiem. Przydałby się także Sławek Pawłowski.

(Nie mówił Ci, kiedy zaprosi nas na pohabilitacyjną kawusię?).

SCN

Matka Boża w ludzkiej Bożym

red. Ks. Jan Górecki

Studia i Materiały WTUŚ w Katowicach. Nr 24

red. serii: Ks. Jan Górski

Księgarnia św. Jacka – Katowice 2005
ul. Warszawska 58; 40-008 Katowice
tel. (032) 355 48 00; fax (032) 355 81 30
redakcja@ksj.pl; www.ksj.pl

SPIS TREŚCI s. 332

Przedmowa

Ks. Teofil Siudy, Dogmat niepokalanego poczęcia wczoraj i dziś

Ks. Jacek Kempa, Niepokalana Pośredniczka

Ks. Artur Malina, Maryja w obietnicach Starego Testamentu?

Ks. Józef Kozyra, Matka Boża w pierwotnej tradycji apostołskiego Nowego Testamentu

Ks. Zygfryd Glaeser, Kult maryjny w „Kościołach siostrzanych”

Krzysztof Kowalik, Matka Pana w *Komentarzu do Magnificat* Marcina Lutera (1521)

Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv, Soborowa odnowa mariologii

Ks. Józef Budniak, Maryja – Matka Jezusa a ekumenizm

Ryszard Obarski, Cześć Maryi w kulcie chrześcijańskim według ekumenicznego uzgodnienia *Grupy z Dombes*

O. Tadeusz Slotwiński, Matka Boża w duchowości franciszkańskiej

Ks. Antoni Kielbasa SDS, Kult Najświętszej Maryi Panny w zakonach i zgromadzeniach zakonnych na Śląsku w XIX i XX w.

Ks. Rajmund Bigdon, Maryjne miejsca pątnicze na górnym Śląsku

Ks. Michał Kaszowski, Kult Maryi według I Synodu Diecezji Katowickiej

Ks. Bernard Kołodziej TChr, Matka Boża w przepowiadaniu pierwszego biskupa diecezji katowickiej ks. Augusta Hlonda

Ks. Józef Krętosz, Kult maryjny w archidiecezji lwowskiej w czasie rządów arcybiskupa bł. Józefa Bilczewskiego (1901-1923)

Ks. Teodor Poloczek, Kult Matki Bożej na emigracji w Anglii

Ks. Jan Górecki, Pojęcie sanktuarium w religiach monoteistycznych

Ks. Jan Górecki, (Nie)zwykła czcicielka Najświętszej Maryi Panny ze Zgody

Zbigniew Grygorcewicz MIC

Ewangelizacja w kontekście Kazachstanu

Lublin 2005

SPIS TREŚCI s. 222

Wykaz skrótów

Bibliografia

Wstęp

Rozdział I. Ewangelizacja według Magisterium

Ewangelizacja w ujęciu Vaticanum II

Podstawy doktrynalne w Konstytucji „Lumen gentium” i Dekrecie „Ad gentes”

najważniejsze idee ewangelizacji w pozostałych dokumentach Soboru

Ewangelizacja w świetle Adhortacji „Evangelii nuntiandi”

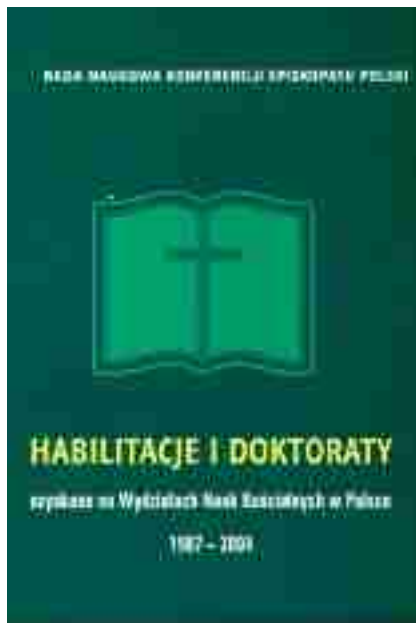
Ewangelizacja w świetle Encykliki „Redemptoris missio”

Ewangelizacja w ujęciu Adhortacji „Ecclesia in Asia”

Ewangelizacja w kontekście azjatyckim według dokumentów FABC

Rozdział II Historyczno-teologiczny kontekst ewangelizacji w Kazachstanie

Zakorzenie się chrześcijaństwa poprzez misję Kościoła Wschodu
 Teologiczno-polityczne uwarunkowania pierwszej ewangelizacji
 Nowe spojrzenie na misję Kościoła Wschodu
 Misje łacińskie
 Misje łacińskie jako kontakty dyplomatyczne
 Odnowa misji łacińskich
 Misje współczesne
Rozdział III Ewangelizacja w Kazachstanie według odnowionej eklezjologii misyjnej
 Kościół jako „misterium”
 Priorytet pełnego przepowiadania Osoby Chrystusa
 Konieczność chrystologicznej interpretacji misterium Kościoła
 Kościół jako „communio”
 Prymat Piotra w posłudze „communio”
 Communio „ad intra”
 Podkreślanie teologii Kościołów partykularnych
 Dowartościowanie małych wspólnot
 Communio „ad extra”
 Dialog ekumeniczny
 Dialog ze światem
 Kościół jako „missio”
 Dialog kultur
 Dialog z innymi tradycjami religijnymi
 Zakończenie

Rada Naukowa Konferencji Episkopatu Polski

**Habilitacje i doktoraty
uzyskane na Wydziałach Nauk Kościelnych
w Polsce 1987-2004**

red. Ks. Czesław Rychlicki

Płock 2005

pl. Narutowicza 3; 09-400 Płock

tel./fax (024) 262 68 44; www.wydawnictwo.plock.pl

SPIS TREŚCI s. 208

Przedmowa

Katolicki Uniwersytet Lubelski

– Wydział Teologii

Habilitacje

Doktoraty

– Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego
i Administracji Sekcja Prawa Kanonicznego

Habilitacje

Doktoraty

– Wydział Filozoficzny

Habilitacje

Doktoraty

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

– Wydział Teologiczny

Habilitacje

Doktoraty

– Wydział Prawa Kanonicznego

Habilitacje

Doktoraty

– Wydział Filozofii Chrześcijańskiej

Habilitacje

Doktoraty

Papieska Akademia Teologiczna

– Wydział Teologiczny

Habilitacje

Doktoraty

– Wydział Filozoficzny

Habilitacje

Doktoraty

– Wydział Historii Kościoła

Habilitacje

Doktoraty

Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie

Habilitacje

Doktoraty

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu

Habilitacje

Doktoraty

Uniwersytet Adam Mickiewicza w Poznaniu,

Wydział Teologiczny

Doktoraty

Uniwersytet Opolski, Wydział Teologiczny

Habilitacje

Doktoraty

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie,

Wydział Teologiczny

Doktoraty

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział

Teologiczny

Doktoraty

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu,

Wydział Teologiczny

Doktoraty

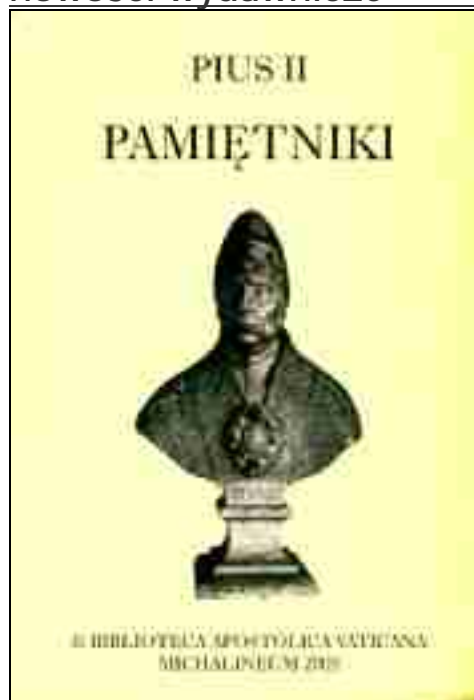
Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna

„Ignatianum” w Krakowie

Habilitacje

Doktoraty

Index autorów rozpraw habilitacyjnych i doktorskich

Pius II Pamiętniki Tom 1

Wybór tekstów i przekład Grzegorz Bubel SJ

Wydawnictwo WAM – Kraków 2005
ul. Kopernika 26; 31-501 Kraków
tel. (012) 629 32 60; fax. (012) 430 32 10
wysylka@wydawnictwowam.pl;
<http://WydawnictwoWam.pl>

SPIS TREŚCI s. 363

Z Posłowania

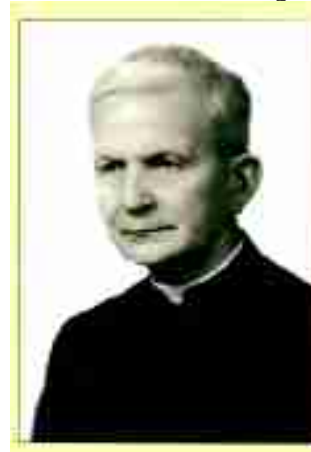
Eneaszy Sylwiusz Piccolomini (1405-1464), Biskup Triestu (1447-1464), Sjeny (1449-1458) i Warmii (1457-1458), Papież Pius II (1458-1464) pozostawił pamiętniki. Ich pierwsze wydanie ukazało się w Rzymie, roku 1584, z wielu opuszczeniami, zmianami, dodatkami. Cztery wieki później, w roku 1948, Biblioteka Apostolska Watykańska ogłosiła je w pełnym brzmieniu, krytycznie opracowane przez Adriana van Heck'a. [...]

Niech obraz średniowiecznego Kościoła i świata, postrzegany wnikliwym wzrokiem Biskupa Warmińskiego na Stolicy Piotrowej, stanowi uczczenie 600 rocznicy jego urodzin.

Warmia, 20 maja 2005 roku
Biskup Julian Wojtkowski
senior

Jak zwykle u Brata Juliana – niekonwencjonalność. Jak zwykle – zadziwiał. Po wielkiej, benedyktyńskiej pracy nad przekładem pism kard. Hozjusza, kolejna wielka i niekonwencjonalna praca Juliana, Biskupa Warmii z XX/XXI wieku z Biskupem Warmii XV wieku połączył prawdopodobnie lokalny warmiński patriotyzm.

SCN
P.S. Jeśli wolno spytać: Czy Wielki Tłumacz pomyślał skutecznie o przygotowaniu młodego zespołu równie wykwalifikowanych tłumaczy?

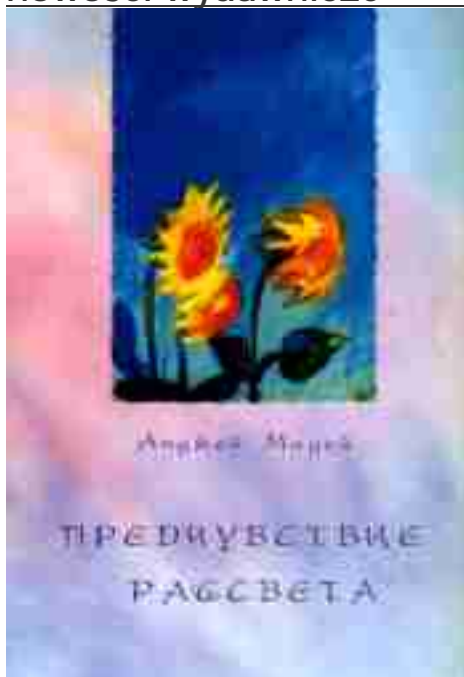

Biskup prof. dr hab.
Julian Andrzej Antoni Wojtkowski

Z okładki

Biskup prof. dr hab. Julian Andrzej Antoni Wojtkowski urodził się 31.01.1927 roku w Poznaniu, gdzie w roku 1939 ukończył szkołę powszechną. Po wybuchu wojny został z rodzicami i rodzeństwem aresztowany i osadzony w „Lager Głowno – Posen Ost”, a stąd wywieziony pierwszym transportem do Ostrowca Świętokrzyskiego. Małą maturę zdobył w tajnym nauczaniu ziemi kieleckiej 1944, świadectwo dojrzałości liceum matematyczno-fizycznego w Lublinie 1945. W latach 1945-1950 studiował w Lubelskim Seminarium Duchownym dla diecezji warmińskiej. Święcenia kapłańskie i magisterium teologii otrzymał w 1950 roku. Po studiach teologii dogmatycznej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim uzyskał w 1953 roku doktorat. Od 1952 roku wykładał w Warmińskim Seminarium Duchownym, Warmińskim Instytucie Teologicznym i na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Habilitował się na Papieskim Fakultecie Teologicznym w Krakowie 1968 r. Święcenia biskupie otrzymał w 1969 roku. Profesorem nadzwyczajnym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie został mianowany w 1987 r., a profesorem zwyczajnym w 1997 r. Główne dziedziny badań: historia dogmatów Maryjnych w Polsce średniowiecznej, glosy oraz drobne teksty polskie w inkunabułach Wielkopolski, historia diecezji warmińskiej. Wypromował 60 magistrów, 23 licencjatów i 9 doktorów teologii.

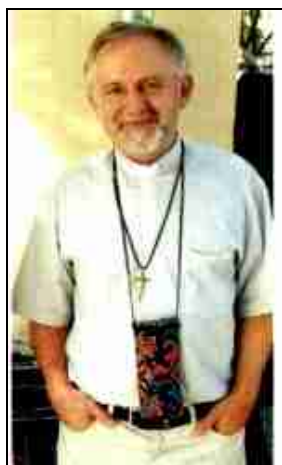

Анджей Мадей Преддвуствие рассвета

Ашхабад 2005

SPIS TREŚCI s. 140

Andrzej Madej OMI – niezawodny przyjaciel TwP w Azji, najważniejszy odbiorca TwP w Azji, duch wspierający nasze duchy, bratnia dusza o. Wacława Hryniewiczza i o. Ryszarda Szmydkiego, poeta jak św. Jan Ewangelista, ewangelizator jak św. Paweł, a w Turkmenistanie reprezentuje św. Piotra.

Jam jest

Niejeden kogut ochrypl od piania
nad moim grzechem
czy się doczekam Piotrowej mocy
kłębek nicości
co się boi przyznać
do swego imienia
o trzeciej nad ranem

Kilka wyjaśnień

Zgoda i z tym
że mnie mogło nie być
skoro jednak jestem
samemu sobie nie dałem imienia
zawsze do kogoś przychodzi się w gości
czyjeś okryło mnie błogosławieństwo

(a idąc dalej
w tym samym kierunku)
zdumiony pytam
nie chcąc odpowiedzi
jestem a przecież i mnie mogło nie być

Wiersze z tomiku pt. *Niski profil*, wydanego nakładem Wydawnictwa Księgarni św. Jacka w Katowicach.

ОТ АВТОРА

В 2000 году пеломники из Туркменистана останавливались возле дома моих родителей в городе Пулавы. Мама, глядя на них, удивленно воскликнула:

«Какие красивые люди! Хотел бы, чтобы эти люди призывали тихим эхом ее удивления»

Это знала моей благодарности Богу и людям которых встретила на своем пути, за каждый разговор, за их искренность.

Сердечно благодарю переводчиков с польского языка на русский за бравование и творческий подход в рождении этого сборника.

Желаю всем, чтобы духовно росли и расцветали, чтобы была жизнь более колосом в стго зерен.

Анджей Мадей
Ашхабад 22.02.2005

W 2000 roku pielgrzymi z Turkmenistanu zatrzymali się koło domu moich rodziców w mieście Puławy. Mama, patrząc na nich, zaskoczona wykrzyknęła:

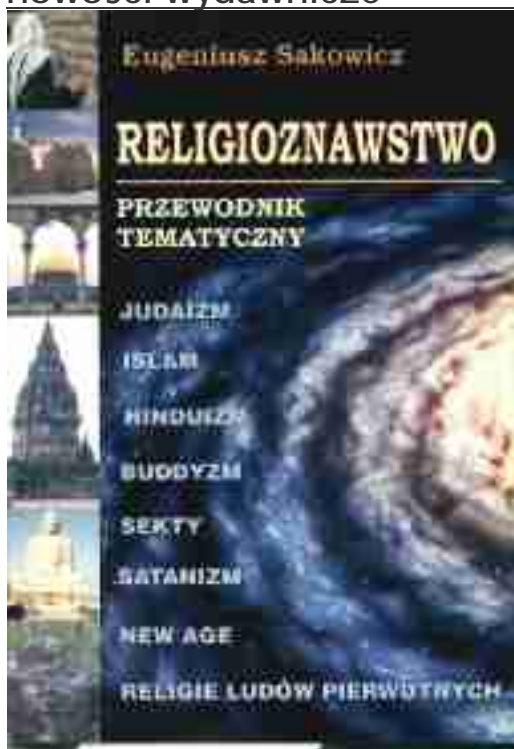
„Jacy piękni ludzie!” Chciałbym, żeby te wiersze cichym wybrzmiały echem jej zachwyty.

To znak mojej wdzięczności Bogu oraz ludziom, których spotykam na swojej życiowej drodze, za każdą rozmowę, za ich szczerość.

Serdecznie dziękuję tłumaczom z języka polskiego na rosyjski, za inspiracje i twórcze podejście dla powstania tego zbioru.

Wszystkim życzę, aby wzrastali duchowo i rozkwitali, niech wasze życie będzie jak stu ziarnisty kłos.

#um.ak.

Eugeniusz Sakowicz

Religioznawstwo

Przewodnik tematyczny

Polihymnia – Lublin 2005

ul. Deszczowa 19; 2-832 Lublin
tel./fax (081) 746 97 17

<http://www.polihymnia.pl;poczta@polihymnia.pl>

SPIS TREŚCI s. 166

Wprowadzenie

I. Pojęcie oraz istota religii

II. Religioznawstwo w sensie szerszym czyli nauki religiologiczne

1. Filozofia religii
2. Teologia religii
3. Religioznawstwo

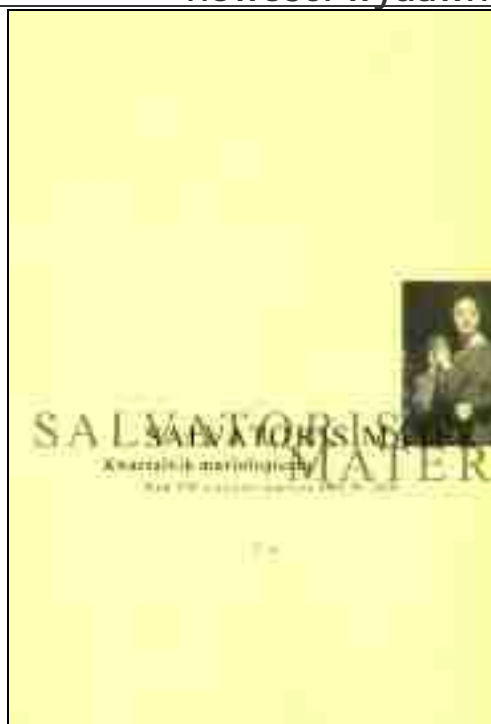
III. Religie świata

1. Judaizm
2. Islam
3. Hinduizm
4. Buddyzm
5. Religie ludów pierwotnych

IV. Pseudoreligie i antyreligie

1. Sekty/nowe ruchy religijne
2. Satanizm
3. New Age

V. Dialog międzyreligijny

Salvatoris Mater

Kwartalnik mariologiczny

Rok VII styczeń-marzec 2005 Nr 1(25)

ul. Klasztorna 4, 62-563 Licheń
tel.(063) 270 81 92; fax (063) 270 81 20

<http://www.maryja.pl>; mater@marianie.pol.pl

SPIS TREŚCI s. 456

Od Redakcji

Eucharystia i Maryja

Bp Jan B. Szlaga, Znak w Kanie Galilejskiej. Aspekt maryjno-eucharystyczny

Ks. Stanisław Hareźga, Maryja we wspólnocie pierwszych uczniów Jezusa (Dz 1,13-14; 2,1.42)

Ks. Bogdan Ferdek, Boże macierzyństwo Maryi a Eucharystia

Abp Bruno Forte, Duch Święty zstępuje na Maryję, na dary, na Kościół

Piotr Liszka CMF, Maryja a Eucharystia w kontekście misterium Kościoła

Ignazio M. Calabuig OSM, Dziewica ofiarowująca wzorem Kościoła, który ofiaruje i ofiaruje siebie.

Refleksje nad liturgią rzymską

Janusz Kumala MIC, Maryja w „Communicantes” Kanonu Rzymskiego

Marian Zawada OCD, Obecność Maryi w adoracji pokomunijnej

Ks. Jarosław M. Lipniak, Eucharystia i Maryja. Aspekt ekumeniczny

Ks. Jerzy Misiurek, Maryja w duchowości wielkich czcicieli Eucharystii

Ks. Jacek Hadryś, Eucharystia i Maryja w nauczaniu kardynała Stefana Wyszyńskiego

nowości wydawnicze

Ks. Ryszard Knapieński, *Maryja i Eucharystia w zachodniej tradycji ikonograficznej*

Justyna Sprutta, *Matka Boża a Eucharystia w ikonach*

Ks. Sławomir Ropiak, *Obraz Maryi w pieśniach eucharystycznych (starych i nowych)*

Ścieżki mariologii współczesnej

José Cristo Rey Garsía Paredes CMF, *Mariologia w drodze: perspektywy mariologiczne u progu XXI wieku*

Miscellanea

Bogusław Kochaniewicz OP, *Uwagi na temat łacińskiego apokryfu *Transitus Mariae* Pseudo-Józefa z Arymatei*

Ks. Janusz Królikowski, *Wniebowzięcie Maryi Dziewicy w nauczaniu Piusa XII*

Ks. Janusz Królikowski, *Niepokalane poczęcie Maryi. Perspektywy teologiczne otwarte przez obchody jubileuszowe*

Ks. Dušan Argaláš, *Maryja jako archetyp antropologii*

Ks. Włodzimierz Wołyniec, *Tajemnica zawierzenia Maryi w nauczaniu Jana Pawła II*

Ryszard Kuczer OMI, *Macierzyńskie pośrednictwo Maryi w nauczaniu Jana Pawła II*

Dokumenty

Nauczanie Jana Pawła II (styczeń-grudzień 2004 r.)

Polska bibliografia mariologiczna

Recenzje

Stanisław C. Napiórkowski OFMConv, *Dominikanin o dominikanach XIII wieku*

Zdzisław J. Kijas OFMConv, *Zaśnięcie i wniebowzięcie Maryi w pismach dominikanów*

Bogusław Kochaniewicz OP, *O najnowszych publikacjach Marka Miravalle*

Informacje

Deklaracja anglikańsko-katolicka o Matce Bożej

Kolokwium mariologiczne

Odszedł do Pana o. Calabuig

Rok VII kwiecień-czerwiec 2005 Nr 2(26)

SPIS TREŚCI s. 492

Od Redakcji

Maryja w duszpasterstwie

Biagio Amata SDB, *Maryja Dziewica, „Dobra Pasterka” w katechezie Ojców Kościoła*

Ks. Józef Kudasiewicz, *Pismo Święte w duszpasterstwie maryjnym*

Manlio Sodi SDB, *Od teologii liturgiczno-maryjnej w stronę duszpasterskich wyborów, wychowujących do *pietas* i *devotio**

Zofia Bator, *Problem świętych wizerunków – ikon maryjnych w duszpasterstwie*

Ks. Adam Rybicki, *Maryja w apostołacie modlitwy*

Ks. Waław Siwak, *Przepowiadanie maryjne w duszpasterstwie parafialnym. Sugestie dogmatyka*

nowości wydawnicze

Ks. Jerzy Buxakowski, *Maryja w duszpasterstwie rodzin*

Anna Kulczycka, *Maryja w duszpasterstwie kobiet*

Domenico Lombardo, *Droga powołania z Maryją*

Ryszard Kuczer OMI, *Maryja w realizacji szczególnych powołań chrześcijan w świetle nauczania Jana Pawła II*

Marian Kowalczyk SAC, *Rola duszpasterstwa maryjnego dla Kościoła w Polsce według Prymasa Wyszyńskiego*

Ks. Piotr Rymarowicz, *Teologiczne ikony Maryi w listach pasterskich Episkopatu Polski (1946-1988)*

Abp Stanisław Nowak, *Zadania biskupa w duszpasterstwie maryjnym diecezji*

Wojciech Życiński SDB, *Między wiarą a pobożnością. Ekumeniczny wymiar duszpasterstwa maryjnego w Polsce*

Ryszard Obarski, *Maryjny dokument z Dombes – implikacje dla duszpasterstwa maryjnego*

Justyna Sprutta, *Wizerunek Maryi w pobożności Sodalitacji Mariańskich w świetle czasopisma „Sodalis Marianus”*

Ścieżki mariologii współczesnej

Mary E. Hines SND, *Zmieniający się obraz Maryi w amerykańskiej kulturze*

Forum

Redakcja „Współczesnej Ambony”, *Motywy maryjne w książce *Pan, Opoka moja**

Danuta Mastalska, *Zagłaskane chrześcijaństwo*

Dokumenty

„*Maryja: łaska i nadzieja w Chrystusie*”. Deklaracja Międzynarodowej Komisji Anglikańsko-Rzymskokatolickiej (ARCIC)

Jared Wicks SJ, *Komentarz do dokumentu: *Maryja: łaska i nadzieja w Chrystusie**

Prezentacje

Marian Kowalczyk SAC, *Niepokalane poczęcie i życie chrześcijańskie (*Niepokalane Poczęcie i życie chrześcijańskie*. Materiały z sympozjum mariologiczno-maryjnego, Niepokalanów 15-17 X 2004 r., red. D. Mastalska, Częstochowa-Niepokalanów 2005)*

Danuta Mastalska, *Kazania o niepokalanym poczęciu NMP (*Niepokalanie poczęta. Kazania maryjne*, red. W. Piotrowski, Kraków 2004)*

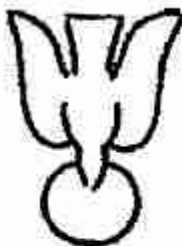
POCZTA

Marzena Kaczyńska z Kanady

Marzena, doktorantka w Katedrze Teologii Ikony (K. Klauza), pozdrawia nas i pięknie świątecznie życzy. Kończy pisać książkę o swoich przygodach w kraju klonowego liścia.

Marzeno! Młoda dogmatyczna Polska także ślicznie Ci życzy. Nie zapominaj jednak pisać książki doktorskiej!

SCN

VII Kongres Teologów Polskich, Lublin 12-15 września 2004 r.
Miejsce i rola Kościoła w życiu publicznym
Teologia polska wobec nowych wyzwań

Sekretariat: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II,
Wydział Teologii, al. Raławickie 14, 20-950 Lublin,
tel. 081 532 74 94, e-mail kgozdz@kul.lublin.pl

Lublin, 29.10.2005

Przewielebny
Ks. prof. dr hab. Stanisław C. Napiórkowski
Lublin

Drogi Księżu Profesorze,

z wielką radością informuję, że ukazała się publikacja zwieńczająca niejako – choć tylko w antycypacyjnym stopniu - owoce VII Kongresu Teologów Polskich, a dotycząca szkicu *Teologia polska na XXI wiek* (Lublin 2005, ss. 293), w której swój znaczący udział ma publikacja Księdza Profesora, o którą uprzejmie prosiłem w ostatnich tygodniach.

Najogólniej ten wspólny owoc można wyrazić w następujący sposób. Wydaje mi się, że istotą naczelną idei pontyfikatu Jana Pawła II było ukazanie, że Kościół musi mieć swoje godne miejsce w życiu publicznym i w świecie. Pierwsze słowa Papieża ukazały to najwyraźniej: „Nie lękajcie, Otwórzcie drzwi Chrystusowi!” (1978). Dobitnie podkreślił to słowiański Papież w ostatniej swojej encyklice *Ecclesia in Europa* (2003). Z kolei wejście Polski „papieskiej” w struktury UE (2004) z konieczności postawiło pytanie o miejsce Kościoła w Europie w życiu publicznym i w świecie. Pytanie to wymagało jednocześnie określenia tożsamości teologii polskiej w kontekście przemian integracji europejskiej i ukazanie obecności Kościoła w urzędach i instytucjach UE. Cel ten został omówiony nie tylko na płaszczyźnie polskiej (wszystkie Wdziały Teologiczne), ale także europejskiej (Niemcy, Italia, Hiszpania, Francja, Belgia, Ukraina, Słowacja, Białoruś etc) jako najbardziej kompetentnych i religijnie wrażliwych.

Efektom tej pracy jest wykazanie, że życie w społeczności i państwie wymaga elementu religijnego. W centrum życia społecznego musi być obecne misterium transcendentnego Boga, bowiem Bóg i człowiek znajdują się w historii wspólnie na tej samej drodze. Obecnie Europa rozwinęła kulturę, w której Bóg został wyłączony z publicznej świadomości w sposób dotąd całkiem nieznanym ludzkości. Na tym polega kryzys Europy! To tłumaczy, dlaczego korzenie chrześcijańskie są zaprzeczane w UE. Chrześcijaństwo może być więc znaczącym faktorem przy budowaniu dzisiejszej Europy. Mówią o tym nie tylko autorytety dwóch papieży, Jana Pawła II i Benedykta XVI.

Zrodziła się więc oferta dalszego i głębszego wykorzystania wyników pracy badawczej VII Kongresu Teologów Polskich. Najkrócej można ją zebrać w następujące punkty:

Zrodziła się więc oferta dalszego i głębszego wykorzystania wyników pracy badawczej VII Kongresu Teologów Polskich. Najkrócej można ją zebrać w następujące punkty:

Stajemy się wyzwoleni z mitu, że człowiek będzie prawdziwie wolny, gdy nie będzie zajmował się Bogiem, a wyłącznie swoimi ideami i swoją wolą. Odrzucenie Boga w życiu publicznym tworzy dezorientację integracji, gdyż społeczności takiej brakuje wspólnej esencji, godności naszej istoty jako ludzi.

Odrzucona też została tzw. logika racjonalności (naukowa i funkcjonalna), panująca w Europie i mówiąca, że odniesienie do Boga w życiu publicznym jest niedopuszczalne. Nie ma więc racji bytu ani relatywizm, ani samowystarczalność, ani sekularyzm czy tzw. wolność od wszystkiego. Brak tu moralności, której nie da się niczym zastąpić w życiu społeczeństw.

Obalona też została teza, że nie ma polskiej teologii. Ma ona swoją specyfikę, żarliwość, praktyczność i emocjonalność. Dlatego w polskiej teologii „Bóg nie umarł”, tak jak na Zachodzie.

Wyniki te mogą służyć: zrodzeniu nowych badań szczegółowych, napisania rozpraw naukowych, tworzenia nowych trendów teologii, jednania zwaśnionych społeczeństw na bazie transcendentnej, prawdziwej integracji europejskiej i ogólnoludzkiej.

Za tę wieloraką współpracę dziękuję z całego serca i uprzejmie proszę o przyjęcie egzemplarzy autorskich w celu dalszego krzewienia naszej teologii dla Europy i świata.

Z wyrazami najgłębszego szacunku

SEKRETARZ
VII Kongresu Teologów Polskich
K. Kula
dr hab. Karol Kula
prof. KUL
tel. (081) 527-22-40, e-mail: kkula@wp.pl

ks. Krzysztof Gózdź

Numer TwP 23 (2005) nr 82

e-mail: twp-redakcja@tlen.pl

red. S. C. Napiórkowski & A. Kulczycka

nakład 420 egz.